

Estiiv. tsfo 321/13.12.1990

YLLÄS-ALUEEN MUINAISJÄÄNNÖSTEN INVENTOINTI
-tarkastuksia Kittilän, Kolarin ja Muonion
kuntien alueella

Hannu Kotivuori 1989
Lapin maakuntamuseo

YLLÄS-alueen inventointi

Sisälllys	sivu
Inventoinnin lähtökohdat ja tavoitteet	1
Alueen muinaisuuteen liittyviä erityispiirteitä	2
Muinaisjäännökset ja rakentaminen	2
Inventointityön tuloksista	3
Kolari 3	4
4	5
5	6
22	7
23	8
24	9
25	10
26	11
27	12
28	13
29	14
30	15
31	16
32	17
33	18
34	19
35	20
36	22
37	23
38	24
39	25
40	27
41	28
Muonio 33	29
34	30
35	31
Kittilä 72	32
73	33
74	34
75	35
Peruskarttaotteet	36 - 45
Valokuvataulut <i>VALOKUVAT OVA T MONISTEINA, EI MIKROFILMOITTU</i>	46 - 68
Yleiskartta kaava-alueesta 1:200 000	69
Inventointilöydöt: KM 25308 - 25316 (ks. selosteet)	

Liitteet 1 - 2

(Negatiivit on arkistoitu Lapin maakuntamuseoon; LMM/0-477 -482)

Inventoinnin lähtökohdat ja tavoitteet

Lapin seutukaavaliiton koordinoiman ja Kittilän sekä Kolarin kuntien (myöhemmin myös Muonio on liittynyt hankkeeseen) kanssa yhteishankkeena toteuttaman Ylläs-projektin tavoitteena on mm. alueen luontoon ja ihmisen toimintaan liittyvien kulttuurimuistojen huomioiminen kehitettäessä alueelle yleiskaavatyypistä maankäyttösuunnitelmaa. Tarkasteluun nivoutuu eräänä osa-alueena seudun varhaishistoriallisten kohteiden inventointi. Arkeologisten töiden osalta tämä työ siirrettiin Lapin maakuntamuseon ja siellä toimivan maakunnallisen arkeologin (allekirjoittanut) suoritettavaksi aiemmin määritellyin ehdoin. Maastotyö suoritettiin väljästi rajatulla Ylläs-alueella 18.-29.7.1988. Tarkastukset keskitettiin maastollisesti vesialueiden tuntumassa oleviin, maastollisesti keskeisiin kohtiin, joilla erityyppisten muinaisjäännösten esiintymistodennäköisyys voitiin arvella suurimmaksi. Parissa ta-pauksessa alueella tunnettiin jo esihistoriallisia löytökohtia.

Tunnettuja havaintopisteitä ovat kohteet Kolari 3 - 5 ja Kittilä 30 joista kuitenkin vain kaksi oli alueellisesti tarkemmin määritelty tiettyyn maastokohtaan. Varhaisin muinaisasutukseen liittyvä löytö alueelta on vuonna 1913 Äkäslompolosta virkatietä Kansallismuseon kokoelmiin toimitettu tuuran kärkikatkelma (KM 6934), jonka kerrottiin löytyneen kruununtorppari Iisak Ristimellan ojankaivuutöissä Äkäslompolon tilan rannasta (Kolari 3; ks. s. 4). Kesän inventoinnissa tuo kohde voitiin hieman tarkemmin paikantaa ja alueella todettiin olevan kivikautisen asuinpaikan pahoin tuhoutuneita jäännöksiä. Maisteri A. Erä-Esko suoritti seudulla joitakin tarkastuksia vuonna 1958. Hän paikansi kohteet Kolari 4 ja 5. Näistä ensimmäinen on Äkäslompolon länsirannalla vastikään tuhoutunut kivikautinen, Rantalan-nimellä mainittu asuinpaikka. Käsite "kivikautinen" on tässä yhteydessä (kuten usein Lapin kohteiden osalta) ymmärrettävä väljästi, sillä kiviaines on ollut käytössä aina tämän vuosituhannen puolelle asti. Pyyntitaloudessa eläneet väestöryhmät ovat vielä rautakaudella ja keskiajalla olleet osittain metallivirtausten ja käyttömahdollisuuksien ääri-laidoilla.

Kirjallisuuteen sisältyvät maininnat Kittilän Kukasjärven lapinkentstä (Kittilä 30), joksi voitaneen melkoisella varmuudella määritellä järven kaakkoisrannalla olevan kalakentän alue. Lähistöltä todettiin lisäksi kolmesta kohdasta pyyntikuoppia (Kittilä 72, 74 ja 75). Mainittu lähde kertoo myös läheisellä Pyhäjärvellä olevista seita- ja uhripaikoista, joita ei kuitenkaan ole toistaiseksi voitu tarkemmin maastoon rajata. Nämä kohteet ja maininnat kertovat kokonaisuutena selvästikin lappalaisperäisestä pyyntiväestöstä. Koillisessa Pyhäjärveltä katsottuna sijaitsevan Aakenusjärven eteläisellä rannalla kerrotaan muistitietojen mukaan olleen "kastamattoman kansan" kalmistoja, joita ei ole voitu myöskään maastollisesti lähemmin määritellä. Alueella on asutukseen viittaavia paikannimiä kuten "Kenttävasa" ja "Kenttäkuusikko".

Alueen muinaisuuteen liittyviä erityispiirteitä

Tutkimusalue ei muodosta esihistoriallisen asutuksen kannalta yhte-näistä kokonaisuutta, vaan mielivaltaisen leikkauksen, johon kylläkin sisältyy keskeisiä topografisia kohdealueita, kuten järvi- ja jokialtaita, kuruja ja maisemaa hallitsevia tuntureita. Nomadista elin-tapaa noudattanut ja etupäässä vesistöjen varsilla liikkunut muina-

nen pyyntiväestö näyttää käyttäneen Äkäsjokea kulkuväylänään Tornionjoelta Jerisjärven suuntaan vaeltaessaan. Välillä olleet kalaisat kōnkäät, kuten Kuerjokisuus, ovat Äkäslompolon tavoin muodostuneet toistuvasti käytetyiksi pyyntimiljöiksi. Vastaavan kokonaisuuden muodostavat Ylläs- ja Luosujärven vesistön altaat laskuuomineen. Kaikki orgaaninen löytöaines on aikojen saatossa tuhoutunut ja jäljelle on jäänyt ainoastaan asutuksen epäorgaaninen aines; sekin sekundaarisesti ja puuttellisesti säilyneenä. Rakenteellisten havaintojen ohella nämä muutamat, lähinnä kiviset, löydökset ovat ainoat konkreettiset viitteet muinaisihmisen toiminnasta. Kivikautisiksi luokitellut asuinpaikat sisältävät yleensä runsaasti pienten kivisten teräkalujen työstöjätteitä (pääosin kvartsi-, kvartsiitti- ja liuskeiskoksia). Nahan, puun, luun ja muun orgaanisen aineen käsittely muodosti pyyntiväestön päivittäisen rutiinin, johon tarvittiin lukuisia työkaluja. Esimerkiksi kvartsista muovattiin eri tarkoituksiin kaapimia, uurtimia, poria ja purasimia (naskaleita) tai leikkuuteriä ja myös nuolenkärkiä. Paikallisesta kivimateriaalista johtunee, ettei alueen löydöissä ole juuri muita kuin kvartsiesineitä. Myös monet alueella tavattavat kohteet, joista löytyy vain pyytäjän ruokailuun liittyen lieden jäännökset ja palanutta saaliseläimen luuta, ovat merkinä eri aikakausina alueella liikkuneista väestöryhmistä. Tällaisia tilapäisluontoisia leiriytymisviitteitä todettiin mm. Hannukaisissa.

Nykyisten vesialueiden korkeutta ja laajuutta todettuihin muinaislöytöihin verrattaessa on todettava, että osa kohteista sijottuu maasto-kohtiin, joita ei voida yhdistää vallitseviin vesistöoloihin. Esimerkiksi kohde 23 Ylläsjärven lähistöllä (Tieva) on allekirjoittaneen arvion mukaan sijainnut aikanaan veden äärellä, vaikka se nykyisin on pari metriä järven pintaa ylempänä ja satojen metrien etäisyydellä siitä. Havainnon perusteella vaikuttaa silta, että vesialue on asutusajankohtana ollut huomattavasti nykyistä laajempi. Havaintoa näyttäisi tukevan Jonne Möykkysen talon alta löytynyt liesikohta (n. 0.4 m syvällä soramaassa), mikäli kyse on esihistoriallisesta ja ranta-sidonmaisesta kohteesta. Itse talo sijaitsee myös etäällä järvestä. On lisäksi arvioitavissa, että nykyisin varsin vähäinen Ylläsjoki on ollut melontakelpoinen. Kenties maankohoamisen vaikutukset näkyvät juuri näiden löytökohtien sijoittumisessa?

Vastaavat olosuhteet vallitsevat Kuerjokisuussa Äkäsjoella, missä esihistorialliset löydökset ovat pääosin soistuneen jokisuun takaisella rinteellä, nyt vesistöstä erillään. Myös Äkäslompolon Ristimellän löytöalue on selvästi jäänyt erilleen madaltuneesta vesialueesta ja sitä reunustavat nyt soiset rantamaat. Vedenpintataso lienee täällä ollut noin metrin ylempänä. Hienohiekkaisilla kankailla ja muilla eroosialttiilla maapohjilla sijaitsevat esihistorialliset asuinpaikat ovat usein maatuneita ja löytörikkaimmat kohteet saattavatkin olla usein soraperäisillä paikoilla, kuten Kuerjokisuussa. Tämä kuitenkin vaikuttaa myös aineistoa kuluttavasti. Äkäsjoen yläjuoksulla on vain harvoja maastokohtia, joihin väsetö on voinut asettua, sillä täällä jokea leimaavat rotkomaiset kalliotörmät ja rämettyneet suorannat. Kuitenkin ainakin Kukaslompolon pohjoispäässä on sijainnut vanha kalakenttä vähäisine rakennelmineen (Muonio 33). Myös Äkässäivon seita-paasi on arvioitavissa vain perimätietoon nojautuen muinaiseksi palvontapaikaksi.

Muinaisjäännökset ja rakentaminen

Muinaismuistolaki (295/1963) suojaa automaattisesti kiinteät muinaisjäännökset kaikkialla maassa muistoina maan aikaisemmasta asutuksesta ja edellyttää mm. irtainten muinaislöytöjen luovuttamista valtion osoittamiin kokoelmiin sijoitettaviksi. Lääninhallitus voi museovi-

raston lausuntoon nojautuen päättää tapauskohtaisesti ja hakemukseen perustuen muinaisjäännökseen kajoamisesta. Suojelusta voidaan luopua mm. mikäli se tuottaa merkitykseensä verrattuna kohtuuttoman suurta haittaa tai kohdetta katsotaan tutkitun riittävästi. Toisaalta laki velvoittaa rakentajaa keskeyttämään välittömästi työn kohdattaessa kiinteään muinaisjäännökseen liittyviä merkkejä (§ 14) ja ilmoitettava siitä museovirastolle. Näiden lainkohtien rikkomuksia on jo tapahtunut mm. Ylläs-alueen inventoinnin suorittamisen jälkeen. Lisäksi mm. Ulkutievaksi-kutsutulla alueella (kohde 39) on kaavoitukseen perustuvia lomarakennushankkeita tässä inventoinnissa todetuilla aloilla ja ne tullaan laista huolimatta toteuttamaan. Vahvistettu kaava ei kuitenkaan voi käydä minkään lain edelle, vaan mainitussa paikassa hanke voisi edetä vain edellä kuvatulla lääninhallitukselle jätetyllä hakemuksella. Paikalla on suoritettu kaivauksia museoviraston tutkijan FK Jukka Moisan johdolla kesällä 1989. Ylläs-alueella on luonnollisesti ollut monia toteamatta jääneitä muinaismuistoja, jotka normaalin kasvukehityksen tai paisuneen lomarakentamisen myötä ovat jääneet jo siinä määrin asutuksen alle, ettei niiden tutkimuksiin voida enää ryhtyä tai edes kohteita paikantaa. Lähtökohtana, johon laki pyrkii, on kuitenkin tilanne, jossa asiantuntijaelimenä toimivalla museovirastolla on mahdollisuus arvioida ja antaa lausuntonsa muinaisjäännöskohdeiden merkityksestä tutkimukselle tai matkailulle.

Inventointityön tuloksista

Alueelta todettiin kaikkiaan 30 muinaisjäännöskohdetta tai sellaiseksi luokiteltavaa havaintopistettä, joihin sisältyy niin esihistoriallisia kuin historialliseen aikaankin liittyviä merkintöjä. Viimemainitut on kuitenkin selkeyden vuoksi jätetty pääosin karttaotteisiin merkityn sijainnin ilmoituksen varaan. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset kala- ja tukkikämppien perustat ja tervahaudat. Alueelta ei ole aikaisemmin paikannettu lappalaisperäiseksi määriteltäviä liesirakennelmia tai pyyntikuoppia. Niitä on varmasti enemmän kuin tässä yhteydessä on voitu todeta, vaikka tällaiset havainnot tulevatkin todennäköisesti esiin vain ammattiarkeologin tarkoituksellisen etsinnän tuloksena. Liesirakenteet vaikuttavat allekirjoittaneen mielellipiteen mukaan nimenomaan saamelaisen rautakauden tuotteilta ja ajoittunevat ajanlaskun vaihteen tienoilta aina 1500- tai 1600-luvuille asti ulottuvalle jaksolle. Yleistä kronologiaa noudattaen ne lienevät lähinnä keskiaikaisilta. Pari tällaista liettä todettiin myös FK Jukka Moisan maitulla kaivauksella Äkäslompolon koillisrannalta. Lisäksi hänen tutkimuksissaan ilmeni yksi näitä varhaisempi liesi edellisten alta ja liusketuura sekä muita kivikautiseen oleskeluun liittyviä löytöjä. Seudun edellytykset esihistoriallisen aineiston osalta vastaavat suurinta osaa Lappia, vaikka aivan keskeisimmistä alueista ei toki ole kysymys. Paikallisesti kohteilla on merkitystä ja niiden suojeluun tulee kiinnittää huomiota. Kuerjokisuus on merkitty suojelualueena tulevaan seutukaavan osaan 4, joten ainakin tuon luonnonympäristöltään vaikuttavan alueen säilymisestä on toiveta. Inventointi antaa myös käsityksen siitä, mitä Ylläs-aluetta vastaavista maastoista muualta Lapista voidaan olettaa löytyvän.

Rovaniemi 29.9.1989

Hannu Kotivuori

Hannu Kotivuori
Maakunnallinen arkeologi
Lapin maakuntamuseo

KOLARI 3

Kurtakko Ristimella
kivikautinen asuinpaikka II/III

Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO
x = 7503 20
y = 507 05
z = n. 219

Löydöt: KM 6934 tuuranterä. Löytäjä: Kruununtorppari Iisak Ristimella, ojaa kaivaessaan viljelemättömästä mutarannasta Äkäslompolon rannalta, Kolarin Äkäslompolon tilan no 1, Kurtakon kylää, 1/2 m. syvyydestä. Verif. Oulun läänin kuvernöörin kirjelmä no 191 v. 1915 ja kys. lehti.

KM 25313: inventointilöytöjä (HK)
1-4

Äkäslompolon pohjoispuolisella rannalla sijainnut Ojalan tila on sittemmin jäänyt Kesätunturi Oy:n rakennuttaman kelohuvilayhdyskunnan alle ja kohde on tutkimuksellisesti luokiteltavissa jo tuhoutuneeksi. Tuuran teräosa lienee löytynyt tältä etelään pistävältä hienohiekkaiselta peltotörmältä, joka kurottuu lähimmillään noin 30 m:n etäisyydelle vesirajasta. Kesällä 1988 oli vanhan tilan rakennusta yhä osittain pystyssä ja vanhaan piha- sekä pelto- törmään oli uurrettu noin metrin alkuperäistä tasoaan syvemmälle painuva tasanne, jolle rakennetuilta kelohuviloilta näkyi näin avarammin eteläiselle selälle. Itäreunaltaan muuten tasainen törmä on noin kaksi metriä alla olevaa suota ylempänä ja myös eteläinen ranta on suoperäinen, mutta loivempi. Alueella oli paikotellen näkyvissä palaneita kiviä ja palanutta luuta, kvartsi-iskoksia ja likamaalaikkuja. Pääosin kuitenkin jo maa-ainekasumissa. Paikalla ollut kivikautinen asuinpaikka on jäänyt keskeisiltä osiltaan rakennustoiminnan alle. On arvioitavissa, että lompolon pinta on ollut asutusajankohtana noin 0.5 - 1.0 m nykyistä ylempänä, jolloin törmältä on voitu siirtyä suoraan veneisiin. Noin 130 m mökeistä länteen (kohti tanssilavaa nimeltään "Riemuliiteri") olevalle hienohiekkaiselle pellolle vedetyn ojan penkoissa oli joitakin palaneiden kivien keskittymiä, lyijyhiekasta nousseita liesikiveyksiä ja likamaalaikkuja. Kesällä 1989 suoritti FK Jukka Moisanen paikalla koekuopituksen, jossa asuinpaikka todettiin tuhoutuneeksi. Sen ei myöskään havaittu jatkuvan törmän kärjestä muihin suuntiin.

Maanomistaja: Ojala Rno 41:8
36

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 36

Valokuvat: LMM/0-481 1-3/I
3-4/III

Lisäyksiä:

KOLARI 4

<u>Kurtakko Rantala</u>	Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO
kivikautinen asuinpaikka? III	x = 7502 65
	y = 506 05
	z = n. 218

Löydöt: KM -

Rantalan tila, jonka alueella maisteri Aarni Erä-Esko totesi 13.7. 1958 suorittamassaan tarkastuksessa viitteitä kivikautisesta asuinpaikasta, sijaitsee Äkäslompolon länsirannalla. Maantien ja vesirajan välisellä loivasti viettävällä pellolla on Erä-Eskon piirtämän löytöpaikkaluonnoksen mukaan havaittu ilmeisesti kvartsi-iskoksia hiekkaperäisestä pintamaasta. Aineistoa ei ole koottu Kansallismuseon kokoelmiin, eikä havaintoja ole sanallisesti määritelty, mutta viitatun muihin vastaaviin luonnoksiin voidaan olettaa paikalla todetun kivikautisen asuinpaikan, johon maaperä ja topografia hyvin soveltuvat. Vuoden 1988 inventoinnin yhteydessä saatoin todeta paikkan olleen likimain samassa asussa kuin Erä-Eskon vuonna 1958 otetussa valokuvassa. Rannassa oli yhä sama lato, mutta siitä noin 25 m etlä-lounaaseen oli rakennettu Pentti Äkäslompolon omakotitalo ja pellon halki oli vedetty kaksi kunnallistekniikan taloon tuovaa ojaa. Hyvistä havintomahdollisuuksista huolimatta en voinut todeta pellolta ainoatakaan viitettä mainittuun asuinpaikkaan. Hienossa hiekassa ei ollut edes tavanomaisia palaneita kiviä. Näin esihistoriallisen asuinpaikan olemassaolo jäi hieman arvoitukselliseksi. Paikalla olleesta paalutuksesta saattoi arvella rakennustoiminnan olevan uhkaamassa paikkaa ja seuraavana kesänä pelto olikin jo mökitetty täyteen rakennuksia. Alueesta on yhä jäljellä Hohendahlin perikunnan hallussa oleva kapea metsäkaistale mökkien pohjoispuolella.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: tark. A.Erä-Esko 1958

Peruskarttaote: ks. s. 36

Valokuvat: LMM/0-477 1-3/I
1/II

Lisäyksiä:

KOLARI 5

<u>Kurtakko Ylläsjärvi</u>		Pk. 2732 04 YLLÄSJÄRVI
kivikautinen asuinpaikka	II/III	x = 7492 90
kesähautoja	III	y = 513 25
		z = n.192.5

Löydöt: KM 14376 kvartsi-iskoksia 8 kpl. Aarni Erä-Eskon inv. löytöjä. Diar. 7.8.1958.

Ylläsjärven taloryhmä sijottuu samannimisen järven (191.3 m mpy) luoteisrannalla olevalle laakealle niemelle, jossa vanhin rakennus on jo 1700-luvulta, nykyinen päärakennus vuodelta 1909. Viimemainittun talon ja sen lounaispuolella olevan Ylläs-Jussin majan (rak. 1978) välisellä kapealla piha-alalla on noin 80-vuotiaan Juho Ylläsjärven mukaan hänen lapsuudessaan vielä erottunut kolme kesähautakuo-pannetta. Nyt tämä kohta on tasotettu. Tältä järveltä on vainajat siirretty talvisen kantokelin aikaan nykyisin Ruotsin puolella olevan Muhoslompolon kirkkomultiin. Vanhin tieto niemen pysyvistä asutamisesta kuuluu olevan vuodelta 1742 ja kesähautatapa on yleensä päättynyt Lapin kaukaisilla järvillä viimeistään 1900-luvun alussa. Ranta-alueella on useita saunoja, venevajoja, pesutupa ja navetta. Itse päärakennus on toiminut majotusliikkeenä vuodesta 1934 alkaen. Alueen varhaisimmasta pysyvästä asutuksesta voi mainita, että noin 1.5 km Ylläsjärven talosta pohjoiseen, Hyötylän talon lähellä (ks. peruskarttaote), on sijainnut ns. Yllästorppa 1700-luvun puolivälin jälkeen. Torpan ala on raivattu pelloksi n. 55 vuotta sitten (ns. Tievanaluspelto). Pellon länsipuolella olevassa metsikössä on riihen kivimuuri. Esihistorialliseen asutusvaiheeseen liittyvät löytöhavainnot (kvartsi-iskoksia) totesi Ylläsjärven talon eteläpuolen rantatörmältä aluetta vuonna 1958 tarkastanut maisteri Aarni Erä-Esko. Luon- teeltaan kivikautisia löydöksiä ei voida absoluuttisen varmasti määritellä juuri kivikautisiksi, vaan ne voivat olla myös nuoremmalta ajalta. Löytökohdat ovat osittain tuhoutuneet törmän tiheän rakennus- kannan pystytyksen yhteydessä. Kohde ei ole siten tutkimuksellisesti relevantti.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: A.Erä-Esko, inv. 1958

Peruskarttaote: ks. s. 38

Valokuvat: LMM/0-479 1-4/VI
 1-3/VII
 0-482 4/II

Lisäyksiä:

KOLARI 22

<u>Kurtakko Arttokoski</u>		Pk. 2731 06 PORTTIVUOMA
kivikautinen? asuinpaikka	II	x = 7484 95
pyyntikuoppia	II	y = 511 20
		z = n. 180

Löydöt: KM 25308:1-6 inventointilöytöjä (HK)

Ylläsjärvestä Tornionjokeen laskevan Ylläsjoen pohjoisella rantatörmällä, Arttokosken kohdalla, on hajanaisesti merkkejä muinaisesta asutuksesta ja pyyntitoiminnasta. Löytöalue sijottuu molemmille puolille Ylläsjärveltä Kurtakkoon vievää tietä (ks. peruskarttaote s. 37). Tien itäreunan ja törmällä olevan mökin välisellä hienolla hiekkakankaalla (Luosukangas) on heikko humuspeite rikkoutunut tiepohjien ja hiekanoton vuoksi. Päätien maaleikkauksessa on runsaasti palaneita kiviä yhdessä kasassa. Ilmeisesti kyse on jonkin myöhäisen rakenteen liedestä tai kiukaasta. Tästä kasaumasta n. 7 m koilliseen on tasaisella kankaalla, päätiestä n. 20 m, selkeästi havaittava kvartsisikeskittymä ja sen läheisyydessä isokokoinen kaavin. Kivettömän hiekkakankaan rikkoneen ajouran pinnassa kvartsisikeskittymä ositti selkeästi esihistoriallisen kvartsinkäsittelyn paikan. Mitään kulttuurikerrostumia tai viitteitä liesistä ei ollut todettavissa. Tien länsipuolella (siitä noin 15 - 20 m) olevalla edellistä törmää n. 1.5 - 2.0 m alemmalla kankaalla on hienossa hiekkamaassa useita maatuneita painanteita. Ne ovat ajourien vuoksi osittain tuhoutuneita, mutta yhä pyyntikuopiksi tunnistettavia. Jokitörmää länteen kuljettaessa on paikotellen todettavissa palaneita kiviä hiekkamaassa. Tällainen kohta on esimerkiksi n. 200 m tiestä länteen olevalla törmällä, jossa kiviaines on selvästi harmaassa, huuhtoutuneessa hiekkassa ja siten määriteltävissä varsin varhaisten liesien yhteyteen kuuluviksi. Noin 400m päätiestä länteen olevan korkean törmän harjalla on kolme maatunutta painannetta, jotka mitä ilmeisimmin ovat pyyntikuoppia. Yksi näistä on aivan törmän laidassa (n. 1.8 x 1.5 x 0.3 m). Alueella on lisäksi runsaasti jälkiä nuorempaan historialliseen toimintaan liittyvistä rakenteista. Tällaisia ovat mm. lukuisat tervahaudat (ks. peruskarttaote s. 37).

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 37

Valokuvat: LMM/0-477 3/III
1-3/IV

Lisäyksiä:

KOLARI 23

Kurtakko Tieva Pk. 2732 04 YLLÄSJÄRVI
 kivikautinen? asuinpaikka II/III x = 7493 18
 y = 512 90 - 513 05
 z = n. 195 - 200

Löydöt: KM 25309 inventointilöytöjä (HK)

Ylläsjärven kylätaajamaan sijottuu Tievan vuonna 1951 rakennettu tilakokonaisuus. Tila on itä-länsi -suuntaisen, paikoin n. 3 - 4 m teläpuolisesta pellosta jyrkästi kohoavan männikkötörmän itäpäähän, vanhan kylätien reunaan. Paikka on nykyisin noin 300 - 400 m Ylläs-järvestä luoteeseen. Talon länsipuolella olevasta murroksesta tote-
 sin palaneita kiviä ja palanutta hiekkaa, jossa oli hieman myös pala-
 nutta luuta. Kerrostuma sijottuu isojen männyn juurien alle, kivense-
 kaiseen soramaahan ja on selvästikin hyvin iäkäs. Asuinpaikkaindika-
 tiot ovat kuitenkin niukat, eikä koko törmän alueella ollut palanei-
 den kivien ohella muita esihistorialliseen toimintaan viittaavia ha-
 vaintoja. Nykyisin törmällä on kaikkiaan neljä omakotitaloa. Taksi-
 autoilija Jouni Ylläsjärven taloa tehtäessä todettiin noin 0.7 m sy-
 vällä paljon hiiltä ja palanutta hiekkaa. On siten vähäisistä löy-
 döistä huolimatta varsin todennäköistä, että törmällä on ollut esi-
 historialliseen aikaan sijottuvaa oleskelua. Mikäli tuo oleskelu on
 sijottunut rantatörmälle, on myös Ylläsjärven pinta ollut arviolta
 2 - 3 m nykyistä pintatasoan korkeammalla.

Maanomistaja: Tieva Rno 58, om. Toivo Ylläsjärvi, PPA 2, 95900 Kolari

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 38

Valokuvat: LMM/0-482 1-3/I

Lisäyksiä:

KOLARI 24

Kurtakko Kenttäniemi
kalakenttä

II

Pk. 2732 04 YLLÄSJÄRVI

x = 7491 85

y = 513 28

z = n. 192

Löydöt: -

Ylläsjoen luusuassa, Ylläsjärven lounaispäässä on soiden ja veden rajaama alava niemeke, jonka kaakkoislaidassa on nurmettunut (noin 60 x 60 m laaja) vanha kalakenttä. Juho Ylläsjärvi (s. 1914) kertoi nuoruudessaan vielä todenneensa paikalla jonkinlaisen kalatuvan hahmoa. Paikalla kuuluu myös olevan paksun kerroksen kalansuomuja. Nyt noin 0.5 - 1.0 m kohoavalla, vetisellä kumpareella ei ollut mitään varhaiseen oleskeluun viittaavaa. Niemi on puustoltaan pääosin koi-vikkoa. Paikka mainitaan "pellolaisten kalakenttänä" ja se sijottuu ajallisesti ilmeisesti 1700-luvun alkupuolen uudisasutuksen alkua varhaisemmaksi.

Maanomistaja: Lahti Rno 5:42, om. Väinö Kurtakko, PPA 2, 95900 Kolari

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 38

Valokuvat: LMM/0-482 1-2/II

Lisäyksiä:

KOLARI 25

Kurtakko Kotalahti
pyyntikuoppia

II

Pk. 2732 01 YLLÄS

x = 7493 40

y = 505 75

z = n. 200

Löydöt: -

Luosujärven kaakkoisrannalla, metsätyökämpästä noin 200 - 300 m itään olevalla männikkökankaalla on ainakin neljä pyyntikuoppaa hajanaisessa ryhmityksessä ja eri korkeustasoilla. Itse rinne on vaihtelevan kumpareinen, ylempänä sramaata ja lähempänä järveä hienorakeisempaa maa-ainesta olevaa kangasta. Kuopista yksi on päätiestä noin 80 m pohjoiseen olevalla törmällä, noin 10 m koillisessa olevaa suota ylempänä ja sen kaakkoispuolitse kulkee törmään murrettu koneura. Kuopan koko on n. 3.5 x 2.5 x 0.5 m. Toinen selkeä pyyntikuoppa on Kotalahden rannasta noin 50 m etelään ja noin 4 m vedenpintaa ylempänä. Kuoppien etäisyys on ehkä noin 150 m. Tämän kuopan koko on n. 2.5 x 2.5 x 0.7 m ja sitä reunustaa noin metrin levyinen ja noin 0.2 m kohoava valli. Tästä noin 25 m itään on kolmas painauma, jonka keskellä kasvaa mänty. Epämääräisyytensä vuoksi sitä ei voi varmuudella määritellä pyyntikuopaksi. Siitä noin 10 m itään on suon reunassa neljäs matala loma, joka erottuu noin 2.0 m laajana ja 0.3 m syvänä.

Maanomistaja: Lompolojärvi Rno 4:19, Eino ja Helli Lompolojärvi, PPA
2, Luosu, 95900 Kolari

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 39

Valokuvat: LMM/0-477 2-4/VII
0-478 1/I

Lisäyksiä:

KOLARI 26

Kurtakko Uutela
kenttä

II

Pk. 2732 01 YLLÄS
x = 7493 20
y = 505 40
z = n. 205

Löydöt: -

Lompolojärven kaakkoisrannan keskivaiheilla olevan Uutelan (Lompolojärven) talon vaiheilla on paikalla asuvan Rudolf Lompolojärven mukaan vanha lapinkenttä. Paikalle on aikanaan asettunut hänen isoisänsä Alex L. ja rannassa on tuolloin vielä näkynyt turvekodan pohjia. Keskijyrkkä ja kumpareinen peltorinne viettää luoteeseen ja kodat olisivat sijainneet nykyisiä taloja lähempänä rantaa. Mitään jälkiä varhemmasta asutuksesta ei nykyisellään ollut havaittavissa. Naapurissa asuva Jalmari Lompolojärvi näytti Hyverovan luoteisrinteellä, noin 400 m tiestä olevaa "lihansäilytyspurnua" (ks. peruskarttaote s.39), tarinan mukaan porovarkaan lihapiiltoa. Pienen törmän reunassa oleva syvennys (n. 2.5 - 1.0 x 3.0 x 0.5 m) on kaivettu kivikkoiseen maahan ja lienee juuri jonkinlainen purnu. Hän kertoi lisäksi lappalaisten asuinpaikasta, joka sijottuisi Niesakeron länsirinteen alareunaan, suon laitaan. Paikalla on metsäkoneura, jossa totesin yhden mahdollisen liesikivikasauman (ks. peruskarttaote s. 39). Tarkempi paikallistus ei kuitenkaan onnistunut. Myös täällä oli aikasemmin todettu kamminpohjan jäänteitä.

Maanomistaja: Nurmela Rno 4:18, om. Rudolf Lompolojärvi, PPA 2, Luosu,
95900 Kolari

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 39

Valokuvat: LMM/0-477 1/VII

Lisäyksiä:

KOLARI 27

Kurtakko Saivojärvi
 pyyntikuoppa

II

Pk. 2714 10 HANNUKAINEN

x = 7493 97

y = 496 50

z = n. 175

Löydöt: -

Saivojärvi on kirkasvetinen hete Kolarista Äkäslompoloon vievän tien pohjoislaidassa, Hannukaisen taloryhmästä noin 2 km länteen. Lammen eteläreunassa on kumpare, jonka yli kulkee vanha tiepohja. Sen laidassa, kumpareen niskalla on maatonut ja laakea pyyntikuoppa (\emptyset n. 3 m, syv. n. 0.4 m) hienossa hiekkamaassa. Nykyinen tie on kuopasta noin 40 m kaakkoon. Arvioni mukaan myös kuopasta noin 200 m itään kääntyvän soratien laidilla näkyvät muutamat palaneet kivet ovat peräisin varhaisista liesirakenteista. Alueella on myös vähemmän selkeästi tunnistettavia painanteita, joista jotkut lienevät pyyntikuoppia. Tulkinnanvaraisuutensa vuoksi niitä ei ole tässä ryhdytty määrittelemään. Alueella on lisäksi ainakin kaksi rakennuksen perustaa, jotka saattavat olla peräisin sota-ajalta (ks. peruskarttaote s. 40).

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 40

Valokuvat: LMM/0-480 1/VII

Lisäyksiä:

KOLARI 28

Kurtakko Äkäsjoen pato
palaneen luun löytöpaikka II

Pk. 2714 10 HANNUKAINEN
x = 7493 65
y = 496 40
z = n. 170

Löydöt: KM 25310 inventointilöytöjä (HK)

Äkäsjoessa on Saivojärven kohdalla patovalli ja siihen liittyvä betonisilta (kävelytie), josta noin 40 m eteläistä jokitormaa länteen kuljettaessa totesin törmästä valuneen palanutta luuta, palaneita liesikiviä ja palanutta hiekkaa. Liesi on ollut humuskerroksesta selkeästi alaspäin hienossa hiekkamaassa ja on siten selvästi määriteltävissä esihistoriallisen tulistelun vähäiseksi viitteeksi. Pato-työ lienee tuhonnut kohteen muilta mahdollisilta asutusmerkeiltään. Löydöksellä on täten lähinnä tilastollista merkitystä.

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 40

Valokuvat: LMM/0-480 2/VII

Lisäyksiä:

KOLARI 29

Kurtakko Hannukainen 1
palaneen luun löytöpaikka II/III

Pk. 2714 10 HANNUKAINEN
 x = 7494 50
 y = 498 25
 z = n. 170

Löydöt: KM 25311:1 inventointilöytöjä (HK). Ks. Hannukainen 2 ja 3.

Hannukaisesta Luosujärvelle haarautuvan tien Äkäsjoen ylittävästä sillasta etelään on jokitörmillä runsaasti tervanpoltosta muistut-
 tavia tervahautoja, kellareita, kamminpohjia ym. (ks. peruskarttaote
 s. 41). esimerkiksi sillsta noin 400 m etelään on Äkäsjoen itäran-
 nalla noin 15 m laaja tervahauta ja sen itäpuolella toinen pienempi
 hauta. Aivan törmän reunassa on nelisivuisen ja noin 2.5 x 2.5 m
 laajan rakennuksen maatunut pohjakehikko ja läheisyydessä on lisäksi
 mahdollisesti pienen miilun pohja. Tervanvalmistus saattaa olla jopa
 1900-luvun perua, sillä ison haudan rännipuita on yhä lahonneina jäl-
 jellä. Tämän nuoremman toiminnan ohella on alueella mahdollisesti
 oleskeltu aiemminkin, sillä vastarannalla totesin hiemen korkeammal-
 ta törmältä valuneen alas palanutta luuta ja mahdollisesti joitakin
palaneita liesikiviä. Törmä on noin 3 m korkea. Alueen soramaata kat-
 taa männikkö ja löytökohdan läheisyydessä on kesämökki. Löydökset ovat
 peräisin humuksen alla olevasta kerrostumasta ja lienee täten tulkit-
 tavissa tilapäisen esihistoriallisen? tulistelun merkiksi. Havain-
 nolla on lähinnä tilastollinen merkitys seurattaessa jokivarren mui-
 naisten kulkijain jälkiä.

Maanomistaja: Rno 1:59

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 41

Valokuvat: LMM/0-478 1/II

Lisäyksiä:

KOLARI 30

Kurtakko Hannukainen 2
kivikautinen? asuinpaikka II

Pk. 2714 10 HANNUKAINEN
x = 7495 00
y = 498 80
z = n. 170

Löydöt: KM 25311:2-4 inventointilöytöjä (HK). Ks. Hannukainen 1 ja 3.

Hannukaisen taloryhmästä koilliseen (noin 500 m) on Äkäsjoen itäpuolisella tasaisella ja hienohiekkaisella törmällä paikoin vähäisiä viitteitä alueen muinaisesta käytöstä tilapäiseen oleskeluun. Kankaalla kulkevan autouran pinnassa totesin noin 2 x 2 m laajalla alalla runsaasti kvartsi-iskoksia ja etenkin paljon palanutta luuta. Hienossa hiekkamaassa on lisäksi palaneita kiviä merkkinä liesikiveyksestä ja tummanruskeaa likaantunutta (ns. kulttuurimaata) hiekkaa. Viimemainittuja havaintoja on alueella hajanaisesti, mutta muita asutusviitteitä en voinut havaita. Mitään yhtenäisiä kerrostumia tälläkään paikalla ei ole, kuten ei ylipäätään Ylläksen alueella. Tämä juontuu lähinnä siitä, että alueella on kaikkina aikoina oleskellut varsin vähän ihmisiä ja samaan kohtaan ei ole ollut tarvetta juurikaan asettua soveltuvien oleskelukohtien runsauden vuoksi. Tämä liesi löytöineen voidaan lukea "kivikautiseksi" tarkemman määrittelyn ja ajoituksen puuttuessa, mutta kyse voi olla myös lappalaisperäisestä oleskelusta nuoremmassa, lähinnä rautakautisessa, vaiheessa.

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s.41

Valokuvat: LMM/0-480 3/VII

Lisäyksiä:

KOLARI 31

Kurtakko Hannukainen 3
palaneen luun löytöpaikka II

Pk. 2714 10 HANNUKAINEN
x = 7495 18
y = 498 95
z = n. 170

Löydöt: KM 25311:5 inventointilöytöjä (HK). Ks. Hannukainen 1 ja 2.

Kohteesta Hannukainen 2 noin 300 m koilliseen, seuraavan joenmutkan partaalla totesin aluetta inventoidessani noin 4 m korkealta tasaiselta hiekkatörmältä valuneen alas palanutta luuta. Havainto on vähälöytöisen Äkäsjoen rantamalla tavanomainen ja antaa merkittävämpien löytökeskittymien puuttuessa jonkinlaisen seurantamahdollisuuden pyrittäessä jäljittämään alueen menneisyyttä. On arvioitavissa, että paikalla on ollut jokea samonneen pyytäjän liesi. Paikalta on vieritetty koivutukkeja veteen. Kohteella ei liene tutkimuksellista merkitystä laajemmassa mielessä.

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskartta: ks. s. 41

Valokuvat: LMM/0-480 4/VII

Lisäyksiä:

KOLARI 32

Kurtakko Pulkkasaaret
 pyyntikuoppia

II

Pk. 2732 01 YLLÄS
 x = 7496 28
 y = 500 32
 z = n. 180

Löydöt: -

Äkäsjoen luoteisrannalla, joen ja maantien välisellä kumpareisella hiekkakankaalla on muutamia maatuneita pyyntikuoppia, rakennusten kiukaita ym. indikaatioita ihmistoiminnasta eri aikakausina. Sähkölinjasta noin 10 m luoteeseen on kankaalla \emptyset n. 2 m laaja ja 0.2 m maatonut painauma, kenties pyyntikuoppa. Lähempänä törmän kärkeä ja jokea on useita epämääräisiä tai selvästi suhteellisen nuoria kuoppanteita, joista jotkut saattavat kuitenkin olla alunalkaen pyyntikuoppia. Rantatörmällä, jonne kankaan halki kiemurteleva ajoura päättyy, on pirtin tms. rakennuksen kivimuuri. Tästä noin 30 m länteen on kankaalla pyyntikuopaksi määriteltävä, nurmattu painanne (\emptyset n. 2 m, syv. n. 0.4 m). Edelleen noin 10 m lounaaseen on aukealla nurmella edellistä pienempi, mutta yhtä syvä pyyntikuoppa, jota on kaiveltu myöhemmin. Noin 300 m tältä alueelta lounaaseen on jokitörmällä myös iso tervahauta. Pyyntikuopparyhmä on siten osittain tuhoutunut myöhemmän toiminnan vuoksi, mutta 2 - 3 kuoppaa on yhä määriteltävissä.

Maanomistaja: Vaarapelto Rno 3:25, om. Helmi Juuso, 95990 Kurtakko

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 42

Valokuvat: LMM/0-480 3/VI

Lisäyksiä:

KOLARI 33

Kurtakko Jyrisevä
 pyyntikuoppia

II

Pk. 2732 01 YLLÄS

x = 7496 72

y = 500 90

z = n. 180

Löydöt: -

Jyriseväksi Äkäsjoen läheisen kosken mukaan nimetty kohde on joen luoteisrannalla olevasta Hietalan talosta noin 700 m lounaaseen olevalla mäntykankaalla. Noin 10 m joesta ja noin 4 m korkealla törmällä totesin pyöreähkön pyyntikuopan (\emptyset n. 3.5 m, syv. n. 0.5 m). Kuopasta noin 50 m koilliseen on juuri rakennettu talo. Arviolta noin metrin alemmalla tasolla ja noin 20 m edellisestä kuopasta lounaaseen on myös pyyntikuoppa (koko kuten ed.). Kolmas kuoppaketjun painanteista on pienen purouoman vastakkaisella sivulla, edellisestä noin 10 m lounaaseen (\emptyset n. 2.5 m, maatunut laakeaksi). Edelleen noin 50 m rantatörmää kuljettaessa löytyy noin 7 m jokea ylempänä olevalta tasolta neljäs pyyntikuoppa (n. 4 x 3 x 0.5 m). Tässä pitkänomaisessa kuopassa, joka saattaa olla eri ajalta kuin edelliset (vrt. muoto, sijainti, etäisyys), lienee kasvanut sittemmin maatunut puu. Etäisyys päätiehen on noin 80 m. Maasto on kumpuilevaa ja osin kosteikkoista.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 42

Valokuvat: LMM/0-478 3-4/III

Lisäyksiä:

KOLARI 34

<u>Kurtakko Juustolinkka</u>		Pk. 2732 01 YLLÄS
<u>lappalaisasuinpaikka?</u>	II	x = 7497 20
		y = 501 50
		z = n. 180

Löydöt: -

Hietalan talon piha-alueella, Äkäsjoen luoteisrannalla on ajouran pintaan paljastunut neliskulmaiselta vaikuttavan lieden pintaa. Tasainen hiekkakangas on muuten kivetön. Liesi on kahden tilalla olevan asuinrakennuksen puolivälissä, ajourien risteyksessä. Sen koko on näkyvältä osaltaan n. 0.5 x 0.7 m ja etäisyys päätiehen on n. 30 m. Vanha jokitörmä on noin 35 m paikasta kaakkoon, itse joki on nykyisin kiertynyt kauemmaksi. Liesi kuuluu selvästikin lappalaisperäiseen kotaan ja sille on vastineita Kesänkijoen ja Kruununmajan kohteissa Äkäslompolon itäpuolella. Kesän 1989 kaivauksissa Yllästievaksi nimetyllä asuinpaikalla todettiin vastaavia liesiä. On lisäksi olettavissa, että Hietalan alueella on useita vastaavia liesiä, joista vain yksi on sattunut ajouralle. Kaivauksissa ei kotarakenteista voitu todeta mitään. Hiekkaperäisellä kankaalla huuhtoutuminen on saattanut tuhota varsin nopeasti rakenteet, tai ne ovat olleet siksi keveitä, etteivät jäljet ole voineet muodostua pitkäaikaisiksi. Liesi viitannee ylimalkaisesti ajoitettuna keskiaikaiseen tai hieman varhempaan kota-asutukseen. Hietalan talon koillispuolella, poroaitauksen kupeella ja noin 3 m jokitörmästä on arviolta 30-vuotiaan puuston kattama turvekammin maatunut jäännös. Kammi vaikuttaa alunpitäen viisikulmaiselta, mutta sen ajoittaminen tarkemmin vaatisi kaivaustoimenpiteitä. Kohteen nimeäminen perustuu koskeen, jolla Hietalan talon kohdalla on kyseinen nimi.

Maanomistaja: Anja ja Petteri Koivumaa, os. PPA 2, Hietala, 95900
Kolari

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 42

Valokuvat: LMM/0-478 4/II
1-2/III
2/VI (?)

Lisäyksiä:

KOLARI 35

Kuratakko Kuerkoski

Pk. 2732 01 YLLÄS

a) kivikautinen löytöpaikka	II	x = 7497 95	y = 502 25	z = n. 185
b) kivikautinen löytöpaikka	II	x = 7497 78	y = 502 00	z = n. 200
c) kivikautinen asuinpaikka	II	x = 7497 98	y = 502 15	z = n. 185
d) kvartsilouhos?	II	x = 7497 95	y = 501 85	z = n. 202

Löydöt: KM 25312:1-4 = alue a inventointilöytöjä (HK)
 :5-13 = alue c "
 :14 = alue b "
 :15-17 Ks. kohteet Kolari 36 ja 37

Äkäsjoen ja siihen pohjoisesta yhtyvän Kuerjoen yhtymäkohdassa on laajalla alueella hajanaisia merkkejä kivikautisesta asutuksesta ja on perusteltua olettaa, että topografisesti keskeisellä paikalla sijaitsevaa löytöaluetta ovat hyödyntäneet myös alueen myöhemmät asujamistot. Nykyisin Kolarin ja Äkäslompolon yhdistävä tie kulkee yli Kuerjokisuun Äkäsjoen luoteisrantaan pitkin. Jokiuoma mutkailee syvää kurua pitkin. Kuerjokisuun maasto on noin 300 m em. tiestä luoteeseen paikoin rotkomainen ja kalliainen, joen ryöpytessä parissa kapeikossa halki kalliopahtojen reunustaman kapeikon. Lounaistörmä on arviolta 10 - 15 m korkea, jyrkkäreunainen, mutta tasalaken sorakangas, jolla kasvaa männikköä. Se päättyy luoteessa kohoavan kallion reunassa olevaan kivikkoon. Jokisuun koillispuolinen alue on soinen alanko, jonka poikki on vast'ikään linjattu kuivatusoja. Noin 100 m laaja suopoukama muodostaa pohjoispuolelleen kaarevan reunan, joka kohoaa terassimaisesti hiekankaiseksi sorakankaaksi ja aina korkeammalle tultaessa maaperä muuttuu yhä kivikkoisemmaksi. Löytökohtaksi a on eritelty Äkäsjoen ranta-alueella, tien itäreunassa oleva tasalaken (ala n. 20 x 25 m) törmä, joka nousee noin 10 m jokea ylemmäksi. Töyräs on osa luoteesta kiertyvää suonreunusharjannetta, jonka halkaisee nykyisin em. tie. Laelta löytyi iskettyä kvartsiainesta ja yksittäinen palaneen luun siru sekä ainakin yksi humuksen alta erottuva eheä liesikiveys. Tästä noin 100 m koilliseen ja noin 30 m lähellä olevasta mökistä etelään on noin 1.2 x 1.2 x 0.5 m laaja, humuspeitteinen kuoppa kivikkoisessa maaperässä. Sen merkitys ja ajoitus jäivät avoimiksi. Kohta b on vähäinen löytöala em. korkean lounaisen Kuerjokisuun törmällä. Paikalla oli havaittavissa vain vähäinen määrä kvartsiainesta ja joitakin palaneita kiviä (mahdollisesti liedestä). Mitään asuinpaikkaa tai runsaampaa löytöalaa ei näin korkealla törmällä voi olettaa olevan. Kohta c on Kuerjokisuun osalta merkittävin ala, sillä törmää pitkin kiertyvältä itä-länsi-suuntaiselta kärrytieltä saattoi poimia paikoin runsaasti kvartsiainesien työstämisessä syntyneitä iskentäjätettä. Maapohja on pääosin varsin karkeaa soraa, jolloin liesikiveysten ja muiden asuinpaikkarakenteiden havaittavuus on huonoa. Paikalla on kuitenkin palaneiden kivien keskittymiä, jotka voidaan lukea normaalista metsäpalovaikutuksesta poikkeavasti liesikiveyksiksi. Löytöala on noin 100 m pitkä humuksesta havaittavalta osaltaan ja sijottuu suohon nähden alimman törmän keskivaiheille. Alueen laajuuden lähempi määrittely edellyttää koekaivausta. Terrassit ovat leveitä ja niitä on kaikkiaan kolme. On selvää, että asutusajankohtana, jota tarkemman määrittelyn puuttessa voidaan kutsua "kivikaudeksi", Äkäsjoki on muodostanut suon paikalle lompolon. Tuo ajankohta on topografia huomioiden varmasti sijoitet-

tavissa tuhansien vuosien takaiseen aikakauteen. Kohdealue muodostaa Ylläs-alueella kenties viimeisen muinaisjäännöksiä sisältävän maisemallisen kokonaisuuden, joka on säilynyt pääosin koskemattomana. Löytökohtiin on liitettävä kohta d, jossa saatoin todeta merkkejä kvartsilouhoksesta. Tämä kohta sijottuu Kuerjokisuun lounaispuolelle, aivan jokirotkon reunan tuntumaan, jossa suorahkossa kalliioseinämässä ja kivikossa on muinaisasutuksen käyttämää pienesineistön raaka-ainesta, kvartssia, suurina juonteina ja kimpaleina. Kokonaisuudessaan Kuerjokisuu muodostaa varsin monimuotoisen ja etenkin topografisesti vaikuttavan esihistoriallisen kohdealueen, jonka säilyttämisellä nykyisellään on varmasti tulevaisuudessa merkitystä useissa yhteyksissä.

Maanomistaja: kohta c: Koivula Rno 16:22, om. Friman, Jorma ja Tatu,
PPA 2, Äkäslompolo, 95900 Kolari (ks. lisäyksiä)

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 42

Valokuvat: LMM/0-481 1-3/II

Lisäyksiä: kohdan c omistajia ovat lisäksi Ritva Muotka, Sinikka Raha-
la, Eini Koivuniemi, Mirja Lahdenperä

KOLARI 36

Kurtakko Kuerlinkat 1
kivikautinen asuinpaikka II

Pk. 2732 01 YLLÄS
x = 7498 26
y = 501 98
z = n. 220

Löydöt: KM 25312:15-16 inventointilöytöjä (HK)
:1-14 ja :17 Ks. kohteet Kolari 35 ja 37

Kuerjoen koskipaikkoja kutsutaan nimellä "Kuerlinkat". Näistä eteläisempi soljuu syvää, rotkomaisten kallioseinämien reunustamaa kanjonia pitkin. Sen koillispuolella on kivikkoista ja kallioista törmää, joka vaaran luoteisrinteellä alaspäin kuljettaessa muodostuu hienoksi hiekkakankaaksi. Tälle töyräiden kattamalle rinteelle tulee koillisesta ajoura, päättyen lähelle rotkon reunaa kääntöpaikaksi. Keskelä viimemainittua totesin palaneita liesikiviä, likaantunutta hiekkaa ja kvartsi-iskoksia merkkinä muinaisasutukseen liitettävästä liedestä. Kvartsiainesta on myös kohti koskenreunaa vievällä polulla, vaikka maaperä muuttuukin kivisemmäksi. Kääntöpaikasta noin 35 m koilliseen olevalla viitisen metriä korkeammalla törmällä on murroksessa hajonneen lieden kiveystä ja pari kvartsi-iskosta. Myös tältä paikalta noin 50 m länteen sekä tiepohjalta saattoi nähdä hajanaisten lieden palaneita kiviä. Mitään merkittävää löytökokonaisuutta tai yhtenäistä asuinpaikka-aluetta nämä löydökset eivät muodosta, mutta antavat kuvan monipuolisesta alueen hyödyntämisestä Kuerjokisuussa. Myös topografiselta kannalta löydösten sijottuminen vaaran ylärinteelle on tavanomaisesta poikkeava ja antaa ymmärtää, että tässä voisi olla kysymyksessä myös lappalaisperäinen oleskelu.

Maanomistaja: ks. kohde 35

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 42

Valokuvat: LMM/0-481 4/II

Lisäyksiä:

KOLARI 38

Kurtakko Kenttäkallio
kenttä

Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO
x = 7502 85
y = 506 75
z = n. 220

Löydöt: -

Äkäslompolon pohjoispuolella on Kenttä -niminen vanha tila, jonka rakennukset ovat nykyisin asumattomia. Talo seisoo loivasti viettävän peltoaukean keskellä. Karilan isännän mukaan talo on saanut nimensä sen itäpuolella olevan Kenttäkallion mukaan, jonka lounais-sivustalla kuuluu olleen vanha kenttäpaikka. Nykyisin tuolla rannalla on yksi huvila pensaikkoisen metsikön suojassa. Maasto nousee Kenttän talosta itään metäessä ja maaperä muuttuu lopulta kallioksi. Tuntuu luontevalta olettaa, että nyt niittynä olevilla pelloilla keskeinen rantautumispaikka ja oletettu kenttä sijottuu juuri alueen vanhimman tilan eteläpuoliseen rantaan. Mitään löytöhavaintoja alueelta ei ole.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 36

Valokuvat: LMM/0-480 2/III
0-481 3/V

Lisäyksiä:

Kurtakko Yllästieva
kivikautinen asuinpaikka II

Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO
x = 7502 30 - 45
y = 507 55 - 58
z = n. 218

Löydöt: KM 25314:1-11 kvartsiesineitä ja -iskoksia (inv./HK)

Yllästievaksi kutsuttu Äkäslompolon itäranta osoittautui kesän 1988 inventoinnissa esihistoriallisiksi asuinpaikaksi, jossa löytökohtia on useiden satojen metrien matkalla pieninä keskittyminä ilman selkeitä ja yhtenäisiä asuinpaikkakerrostumia. Alin rantatörmä on noin 0.7 m vedenpintaa ylempänä ja se on vaihtelevasti noin 10 - 15 m leveä. Pitkin törmää kulkee mutkitteluva polkutie, jonka keskeiselle törmälle on tehty saunarakennus ja halkovaja. Rantatasanteen itäpuolella olevalle rinteelle on tehty joukko kelohuiloita, joiden alueelle asuinpaikkalöydösten ei voinut todeta ulottuvan. Tien pinnan murroksista ja etenkin saunan ympäristöstä löytyi kivikkoisen soraan pinnasta löytyi kvartsiaineistoa, josta osa on saattanut syntyä sekundaarisesti koneiden ajaessa yli törmän. Osa oli kuitenkin määriteltävissä työstetyiksi (mm. 7 kvartsikaavinta) ja siten esihistoriallisiksi löydöiksi. Pintamaassa on myös palanutta kiviainesta ja palanutta maata, jotka voi olettaa enimmältään liittyvän muinaisiin liesiin. Löydöksiä tai viitteitä asuinpaikasta oli todettavissa noin 300 m:n matkalla siten, että indikaatiot tuntuivat vähenevän pohjoiseen mentäessä. Luoteessa alue muuttuu suoperäiseksi heti uimaranta-alueen takana. Pohjoisessa oleva hienohiekkainen ja laajahko kangas on rannassa alava, muuttuen itään kohotetessaan terassimaiseksi. Polkutien varressa ja pohjoisosan kankaalla on eri-ikäisiä kaivanteita, hiekkakuoppia, suurehkon rakennuksen betonivaluinen perustus ja mahdollisesti joitakin sodanaikaisia rakennelmia. Tätä aluetta kutsutaan Ulkutievaksi ja sinne on kaavotettu kelokyläyhdyskunta. FK Jukka Moisanen suoritti kesällä 1989 alueella koekaivauksen, jolloin saunan luona todettiin inventointihavaintoja vastaava kvartsikeskittymä suhteellisen suppealta alalta. Samalla paikalla, saunan lounaisnurkan tuntumassa, kaivettiin myös mahdollinen liesikiveys. Kaikissa koeojissa ja kuopissa (lähes) todettiin J.Moisasen alustavan tiedonannon mukaan palaneita kiviä, jotka saattavat suurelta osin selittyä muinaisista metsäpaloista. Noin 200 m saunasta pohjoiseen olevassa ylemmässä rantatasanteessa suoritettussa kaivauksessa tutkittiin kaksi turpeen pintaan näkynyttä suorakulmaista liettä (n. 2 x 1 m), joiden alta löytyi lisäksi 15 cm nykyistä pintaa alempaapyöreäkö liesikiveys ja sen ympäriltä suurehko määrä kvartsi-iskoksia. Paikalta löytyi lisäksi tuura ja sellaisen teelmä. Kaikkiaan aluetta avattiin noin 50 m² ja maan todettiin olevan voimakkaan palanutta vielä noin 20 cm:n syvyydessä. Liesirakenteet todettiin eri-ikäisiksi ja ne sijaitsivatkin hieman eri korkeuksilla. Selviä anomalioita alueelle tehdyistä koeokuopista ei voitu todeta, mutta eräässä koeokuopassa oli löydöksenä kvartsikaavin ja toisessa pii-iskos. Myös alueen pohjois-

osassa, suon reunassa olevan kvartsiperäisen kallion (muinainen louhospaikka?) kupeelta tavattiin voimakkaita tulenpidon merkkejä aina noin 45 cm syvyyteen asti. Mitään löydöksiä tältä kohdalta ei kuitenkaan saatu. Kaikkiaan rakennustoiminnan jalkoihin (kolme kelohuvilaa) jääväällä hajanaisella löytöalueella J.Moisanen kertoo tutkitun n. 150 m².

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 36

Valokuvat: LMM/0-477 2-4/II
1-3/III

Lisäyksiä: Alueen kaivauskertomusta ei ole tehty tätä kirjoitettaessa.

KOLARI 40

<u>Kurtakko Kruununmaja</u>		Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO
<u>lappalaisasuipaikka</u>	II	x = 7502 10
<u>pyyntikuoppa</u>	II	y = 508 10
		z = n. 219

Löydöt: KM -

Nilivaaran eteläpuolella olevassa kurussa, Äkäslompolon ja Kukasjärven välisen Kesänkijoen pohjoispuolisella alueella on hajanaisia indikaatioita lähinnä lappalaisperäiseksi määriteltävästä asutuksesta sekä oletettavasti näihin liittyvistä peuranpyyntikuopista. Alue on ylipäättään hienohiekkaista männikkökangasta, jota paikoin puhkovat kivikkoiset mäentöyräät. Joen rantamat ovat pääosin suoperäisiä, mutta muodostavat paikoin myös tasaisia, joenmyötäisiä rantamia. Tällainen ympäristö muodostuu mm. Kruununmaja-nimisen yhteisöhuvilan kohdalle. Noin 30 m rakennuksista länsi-luoteeseen on arviolta 3.5 m korkean jokitörmän reunassa kooltaan 3.5 m laaja ja noin 0.5 m syvä pyyntikuoppa. Törmää pitkin kulkee puhelinlinja. Joitakin palaneita kiviä erottuu hienossa hiekkapohjassa lännestä pihalle tulevalla tieuralla. Selkein havaintokohta puolestaan sijottuu noin 20 m "majasta" pohjoiseen olevan tieuran keskelle. Siinä erottuu pintaan kulunut liesikiveys (n. 1.1 x 0.7 m), joka erottuu nelisivuisena, noin 5 cm ympäröivästä alasta kohoavana kiveyksenä. Tässä paikassa on selvästikin sijainnut kodan liesi, joka lienee ajoitettavissa saamelaiseen rautakauteen. Kivet ovat osin isokokoisia ja varsin vähän palaneita, joskin vain pieni osa niistä lienee näkösällä. Hajonneista liesistä peräisin olevia palaneita kiviä on myös majan venevalkaman törmällä, rakennuksesta noin 15 m etelään. Hiekka on osittain palanutta ja likaantunutta. Törmän korkeus on tällä paikalla noin 1.5 m ja noin 7 m rannasta lienee ollut myös pyyntikuoppa (maatunut). Hieman epämääräistä palanutta luuta on päärakennuksen pohjoissivustalla.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks.s. 36

Valokuvat: LMM/0-478 3-4/V
1/VI

Lisäyksiä:

KOLARI 41

Kurtakko Kesänkijoki

Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO

a) lappalaisasuipaikka	II	x = 7501 92	y = 508 85	z = n. 219
pyyntikuoppia	II			
b) pyyntikuoppa	II	x = 7501 88	y = 508 95	z = n. 219

Löydöt: KM 25315

kvartsiesine (kaavin?). Inventointilöytö (HK).

Suomaastoon rajautuvan hienohiekkaisen männikkökankaan muodostamalla tasanteella, noin 600 m Kesänkijärvestä länteen, on sekä pyyntikuoppia että viitteitä muinaisasutuksesta. Alue sijottuu Kesänkijoesta noin 200 m pohjoiseen olevalle Nilivaaran alimmalle rinteelle. Kankaalla risteilee retkeilijöiden polkuja ja koneuria. Retkeilyreitit itään alkavat juuri objektialueelta ja löytöhavaintojen tuntumassa on iso opastetaulu reittiviitteineen. Taulusta noin 35 m länteen on etelä-pohjois -suuntainen vanha poroaidan pätkä, jonka tuntumassa on kolme pyyntikuoppaa ja yksi (ainakin) suorakulmainen liesi alueelle tulevan tieuran pinnassa (kohta a). Kuopista kaksi on lähellä suon reunaa ja vierekkäin, noin viiden metrin etäisyydellä toisistaan. Yksi on halkaisijaltaan noin 3.0 m ja syvyydeltään noin 0.4 m, toinen noin 3.5 m / noin 0.5 m. Kolmas kuoppa on noin 25 m pohjoisempänä ja mainitun aidan vastakkaisella puolella. Se on kooltaan noin 3.0 m laaja ja puolisen metriä syvä pyöreä painanne kuten edellisestkin. Kahden ensinmainitun kuopan tuntumassa näkyi myös parissa kohdassa palaneita kiviä ja noin 15 m luoteeseen olevassa kohdassa kohosi tienreunuksesta noin 5 cm säännönmukainen liesikiveys (laajuus noin 0.6 x 0.8 m), jonka dimensiot peittyvät osittain humukseen. Kyse on varmasti vastaavasta saamelaisasutukseen liittyvästä kotaliedestä, jollaosiksi on arveltu tällä alueella kohteissa 39 ja 40 mainitut objektit. Erään polku-uran pinnasta löytyi myös iskentäjälinen kvartsi. Kohta b on noin 200 m edellisistä kuopista kaakkoon olevalla pienellä töyrällä, aivan suon reunassa. Paikalla on edellisiä hieman isompi, noin 4 m laaja ja 0.5 m syvä pyyntikuoppa.

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 36

Valokuvat: LMM/0-478 1-4/IV
1-2/V

Lisäyksiä:

MUONIO 33

Äkäsjoki Kukaslompolo
kalakenttä

II

Pk. 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO

x = 7507 58

y = 507 93

z = n. 238

Löydöt: -

Kukastunturin länsipuolella olevan rotkomaisen jokiuoman kulku muodostaa joukon suvantoja, joista suurin on pitkänomainen Kukaslompolo. Sen pohjoispäässä on kapea ja tyvestään korkeapiirteinen harjanne, joka kapenee ja alavoituu eteläänpäin luonnonkauniiksi niemeksi. Aivan niemen kärjessä on lähes ainoa mahdollinen vesillä liikkujan levähdyspaikka koko lompolossa. Niinpä niemessä onkin ollut vanha kalakenttä, jonka nuorimpia muistoja on yhä nähtävissä. Nenäkkeen kaakkoisreunassa on vielä jäljellä pienen kalatuvan alinta hirsikertaa ja ruovikkoisessa rantamättäikössä seisoo turpeeseen uppoutuneita seipäitä säännöllisissä muodostumissa. On varsin ilmeistä, että ne ovat vanhojen kalapatojen jäänteitä, sillä mitään karjanhoitoon tai heinäkorjuuseen viittaavia rakenteita tällaisella alueella ei voi olettaa löytyvän. Kentän ajoitus, käyttöaika tai mahdollinen esihistoriallisuus ovat arvoituksia, joihin ei liene vastausta saatavissa. Topografisten pakotteiden perusteella maastokohta on ainoa, johon muinaiset kulkijat ovat saattaneet pysähtyä.

Maanomistaja: Tieva Rno 1:70, om. Salme Niska, 95970 Äkäslompolo

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 43

Valokuvat: LMM/0-478 3-4/VI
1-3/VII

Lisäyksiä:

MUONIO 34

Äkäsjoki Äkässaivo
seitapahta

Pk.2732 03 ÄKÄSKERO
x = 7512 30
y = 506 10
z = n. 250

Löydöt: -

Äkäsjoen tuntumassa on muinainen palvospaikka, Äkässaivo, jonne nykyisin vie opastettu polku Äkäsloppeesta Kittilään vievältä tieltä jokivartta kaakkoon. Matkaa kertyy noin 1.3 km mutkineen. Itse seitapahta, jota kutsutaan nimellä "Kirkkopahta", on kallioiden välissä olevassa notkelmassa, noin 300 m joesta pohjoiseen. Kalliopaasi on kooltaan arviolta noin 30 m korkea ja paksuudeltaan noin 30 x 10 m. Kohde on hyödynnetty matkailullisesti ja notkoon on rakennettu portaat, nuotiopaikat ja wc. Mitään historiallisia tietoja, jotka valaisisivat tätä seitaa, en ole saanut tietooni. Joen pohjois- ja eteläpuolella on vanhojen metsätyökämppien perustuksia ja ainakin yksi tervahauta (ks. peruskarttaote s.44).

Maanomistaja: Vm

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 44

Valokuvat: LMM/0-478 4/VII (yleiskuva alueesta)
0-480 1/II

Lisäyksiä:

MUONIO 35

Äkäsjoki Tiuramatala
 kivikautinen? löytöpaikka II

Pk. 2732 03 ÄKÄSKERO
 x = 7514 20
 y = 504 05
 z = n. 250

Löydöt: KM 25316:1-2 kvartsikappaleita. Inventointilöytöjä (HK).

Tiuramatala -nimisen Kurkkio-ojan suvantokohdan länsipuolisella männikkökankaalla on noin 100 x 70 m laaja kattilamainen painanne. Tämä hienohiekkaiseen jokirantatörmään syntynyt luontainen notkelma lienee ollut jo esihistoriallisella ajalla jonkin joella liikkuneen pyytäjän suojapaikkana, sillä sen reunasta (luoteis)löytyi pari isoa kvartsikappaletta. Nämä vähäiset löydökset ovat hyvin viitteellisiä, eikä mitään tutkimuksellisesti mielenkiintoista kiinteää rakennetta saattanut alueella havaita. Noin 150 m luoteeseen olevalla aukiolla on yksi tervahauta ja hirsisalvetun tuvan lahonnut raami. Ne liittynevät alueen metsätyökämpävaiheeseen.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s. 44

Valokuvat: LMM/0-480 3/III

Lisäyksiä:

KITILÄ 72

Sirkka Kukasjärvi
 pyyntikuoppia?

II/III

Pk. 2732 06 LINKUKERO

x = 7513 42

y = 515 00

z = n. 250

Löydöt: -

Kukasjärven itäpuolella on ollut autiotupa, jonka tuhottu rakenne ja suurehkot, levällään sijaitsevat jätemäärät osoittavat harjanteen takaiselta hiekkakankaalta. Paikka on noin 250 m järvestä itään (ks. peruskarttaote s.). Tuvansijan pohjoispuolella olevan törmänteen niskalla on kaksi laakeaa syvennystä, joita on käytetty roskien kaatopaikkoina. Toisen kuopan vieressä on näitä nuorempi kaivanne. Vaikuttaa siltä, että nuo turmellut painanteet ovat vanhoja pyyntikuoppia, joista isompi on n. 4.0 x 2.5 x 0.4 m laaja ja pienempi kelvoton arvioitavaksi.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s.45

Valokuvat: LMM/0-481 3/VII

Lisäyksiä:

KITTIILÄ 73

Sirkka Kukasjärvi
kalakenttä

II

Pk. 2732 06 LINKUKERO

x = 7513 25

y = 514 78

z = n. 243

Löydöt: -

Kukasjärven entisestä autiotuvasta noin 250 m lounaaseen olevalla pienellä niemekkeellä on vanha ja yhä käytössä oleva kalakenttä. Aivan rannan tuntumassa on sankan koivuryppään alla noin 2 m laaja ja 0.7 m korkea isoista kivistä ladotun uunin kasauma. Tämä muurinpohja voi olla vanhan kalatuvan jäännös tai jo varhaisempi lappalaistuvan rakenne. Vanhat lähdetiedot mainitsevat Kukasjärven rannalla olleen lappalaisten kotapaikkoja (ks. Suomenmaa IX:2, s. 286). Tieto on sinänsä varmasti aivan oikea ja kyseinen kohta lienee ilmeisin tällä järvellä, johon nuo tiedot voidaan yhdistää. Alueella on pääosin vankka humuspeite, jossa mahdolliset rakenteet jäävät helposti toteamatta. Hieman ylempällä rantatasolla, noin 30 m rannasta, on polun reunassa noin 3.5 m laaja ja 0.4 m syvä laakio. Se saattaisi olla jonkin rakennuksen perustus. Myös noin 300 m kalakentästä pohjoiseen olevassa niemekkeessä on mahdollisesti ollut pieni turvekammi (vain noin 2 m laaja), jonka keskelle tekemästani koe-kuopasta löysin hieman palaneita kiviä. Tämä rakenne on sankan kasvuston peitossa, noin 10 m rannasta olevan törmän niskalla. Rantavedessä on maatuneita venelautoja? Järvellä ei ole vakinaista loma-asutusta, mutta länsirannan vanha tila toimii nykyisin eräretkeilykeskuksena (vain mökki ja sauna).

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s.45

Valokuvat: LMM/0-481 1-2/VII

Lisäyksiä: Lappalaisten kotapaikat Kukasjärven rannalla on määritelty Kittilän muinaisjäännöskohteeksi numero 30 ilman tarkempaa sijaintitietoa.

KITTELÄ 74

Sirkka Unilampi
pyyntikuoppia

II

Pk. 2732 06 LINKUKERO

x = 7512 90

y = 515 00 - 10

z = n. 245

Löydöt: -

Unilampi on vähäinen lampare Kukasjärven ja Pyhäjärven välisellä suokannaksella, noin 300 m Pyhäojasta koilliseen. Lammen eteläpuolella on hakkualue kumpareikkoisella, soiden ja kannasten lo mittamalla metsäalueella. Erään kumpareen pinnassa arvion kaksi palaneiden kivien keskittymää mahdollisiksi liesihavainnoiksi. Näistä huuhtoutuneesta, harmaasta hiekkakerroksesta peljastuneista kivistä ei kuitenkaan voinut tehdä lähempiä päätelmiä mahdollisesta esihistoriallisuudesta. Sen sijaan kiinteiksi muinaisjäännöksiksi on luokiteltava lammesta noin 100 m länteen olevan kumpareen laella (joesta noin 50 m itään) on pieni pyyntikuoppa ja sen vieressä toinen epämääräisempi tai maatuneempi painanne. Tämän noin 3 m korkean törmän vierestä kulkee järvien välinen polku. Maaperä on hienoa hiekkaa. Polun laidassa totesin myös hie man palaneita kiviä humuksen alaisessa kerroksessa. Noin 50 m koilliseen edellisestä kohdasta on vastaava polvekkeinen kumpare, jonka koillisreunassa on noin 2 m laaja ja 0.6 m syvä hiekkakuoppa. Tästä noin 7 m länteen on selkeästi määriteltävä, noin 2.5 m laaja ja 0.5 m syvä pyyntikuoppa. Tällä alueella on siten ainakin havaitut kolme pyyntikuoppaa.

Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

Peruskarttaote: ks. s.45

Valokuvat: LMM/0-481 3-4/VI

Lisäyksiä:

KITTIÄ 75

Sirkka Varesparkuma
pyyntikuoppa

II

Pk. 2732 06 LINKUKERO

x = 7512 10

y = 515 60

z = n. 248

Löydöt: -

Pyhäjärven pohjoispäässä, aivan Kukasjärvestä laskevan Pyhäjoen suun itärannalla, on pienen niemekkeen harjalla yksittäinen pyyntikuoppa (laajuus noin 3.0 m ja syvyys noin 0.5 m). Kohta on noin 2.5 m järven pintaa ylempänä ja alueella kasvaa sekametsää. Paikalla on muitakin painanteita, jotka vaikuttavat kuitenkin luontaisilta, jolloin tämäkin objekti on hieman epävarmasti määriteltävissä pyyntikuopaksi. Pyhäjärvellä mainitaan olleen lappalaisten seita- ja uhripaikkoja, mutta niiden tarkempaa sijaintia ei voitu tämän tutkimuksen puitteissa osoittaa (ks. Suomenmaa IX:2, s. 286). Tuo perimätieto on huomioitu Kittilän muinaisjäännösluetteluun numerolla 36.

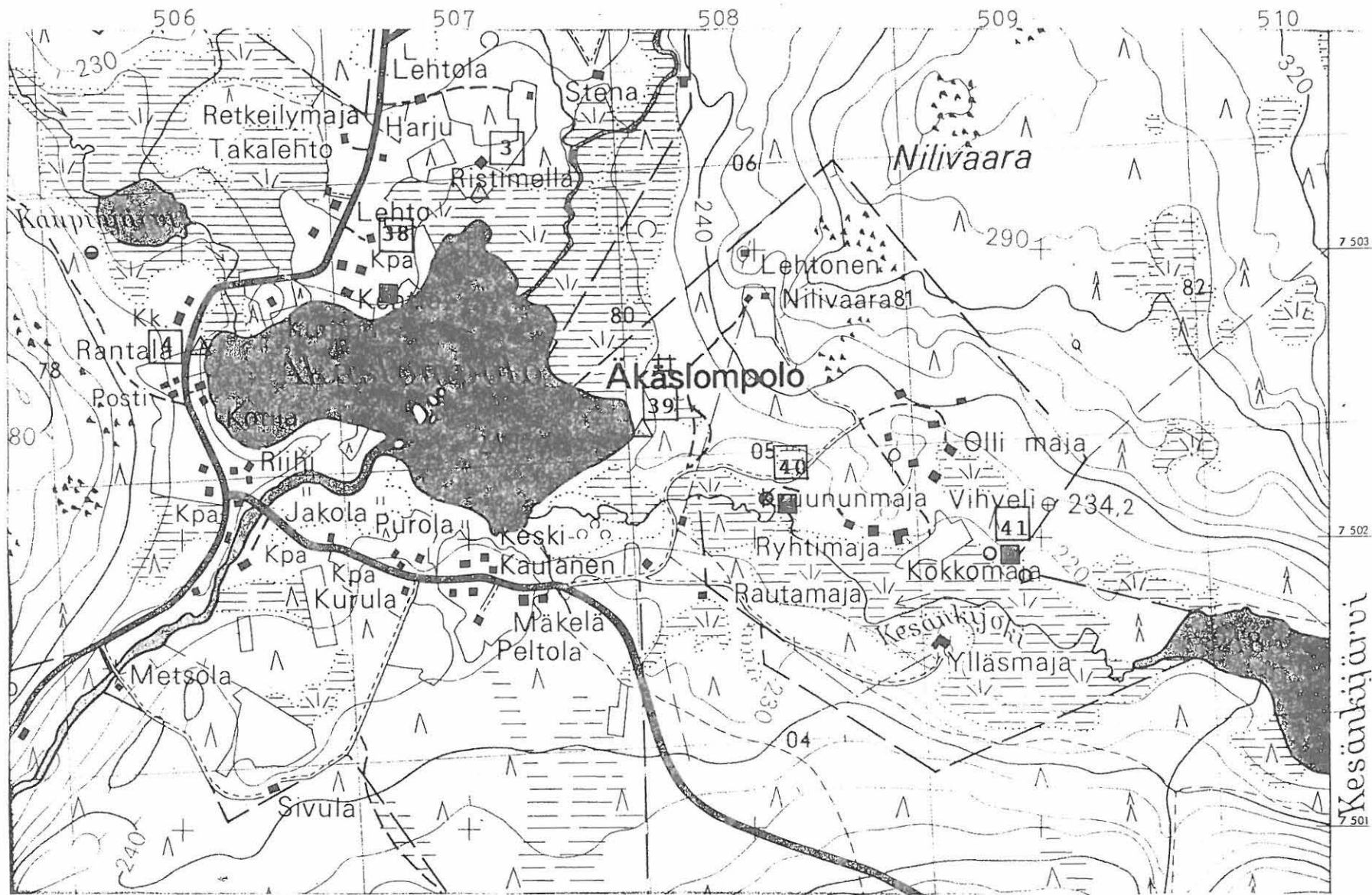
Maanomistaja:

Aikaisemmat tutkimukset: -

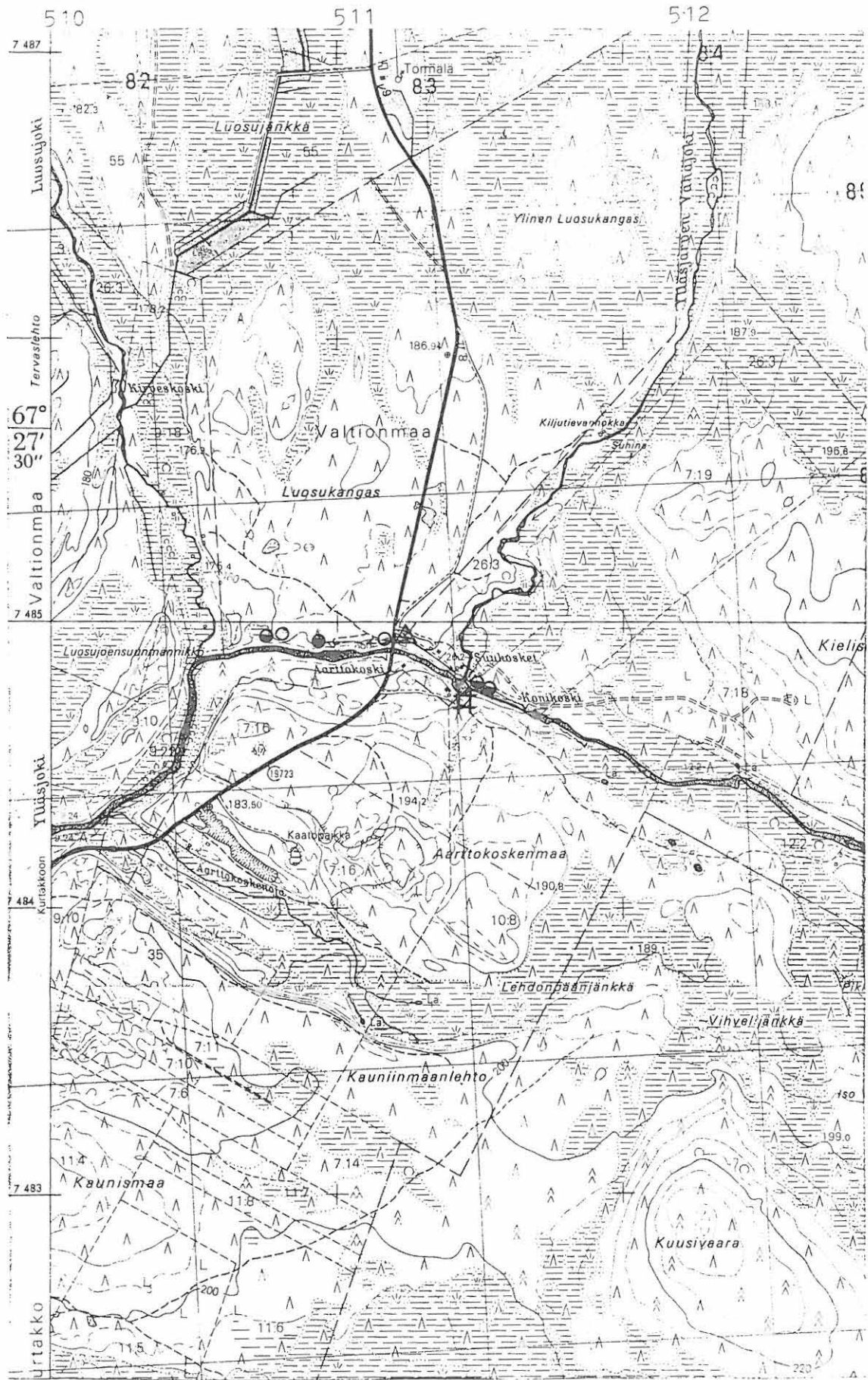
Peruskarttaote: ks. s. 45

Valokuvat: LMM/0-481 1-2/VI

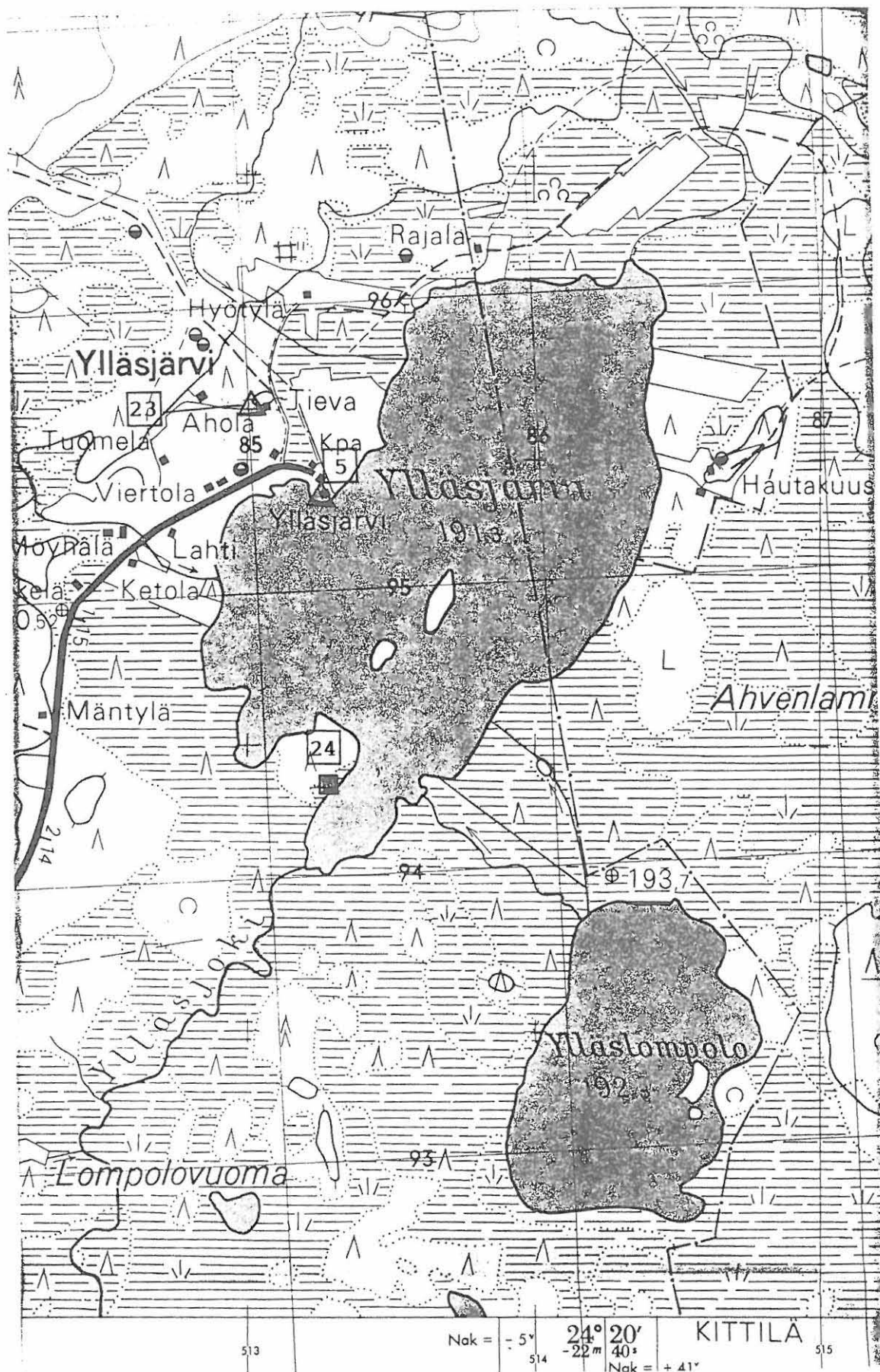
Lisäyksiä:

Topografinen kartta 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO. 1:20 000, 1968.

Peruskartta 2731 06 PORTTIVUOMA. 1:20 000, 1977.

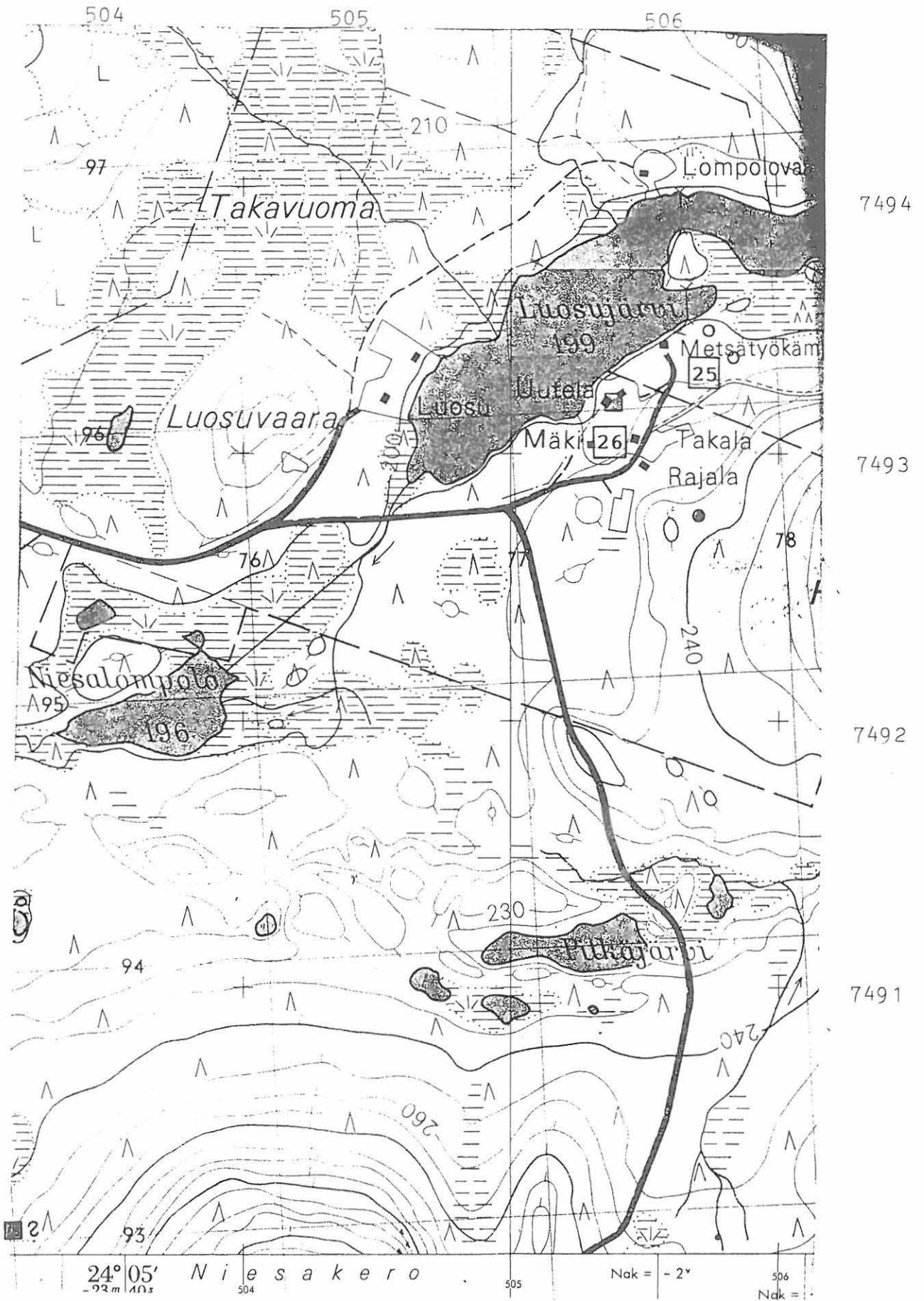
7494

7493

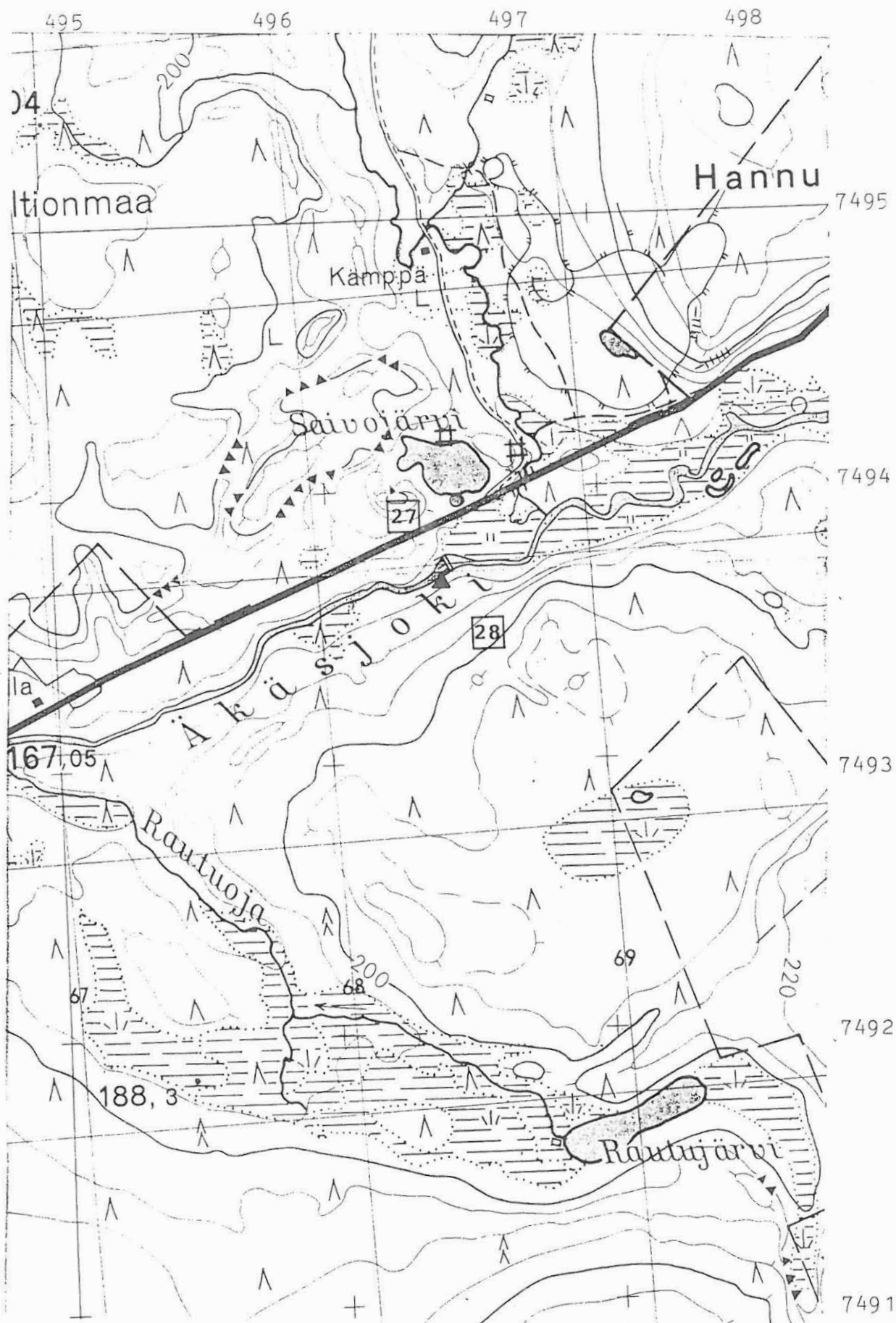
7492

7491

Topografinen kartta 2732 04 YLLÄSJÄRVI. 1:20 000, 1968.

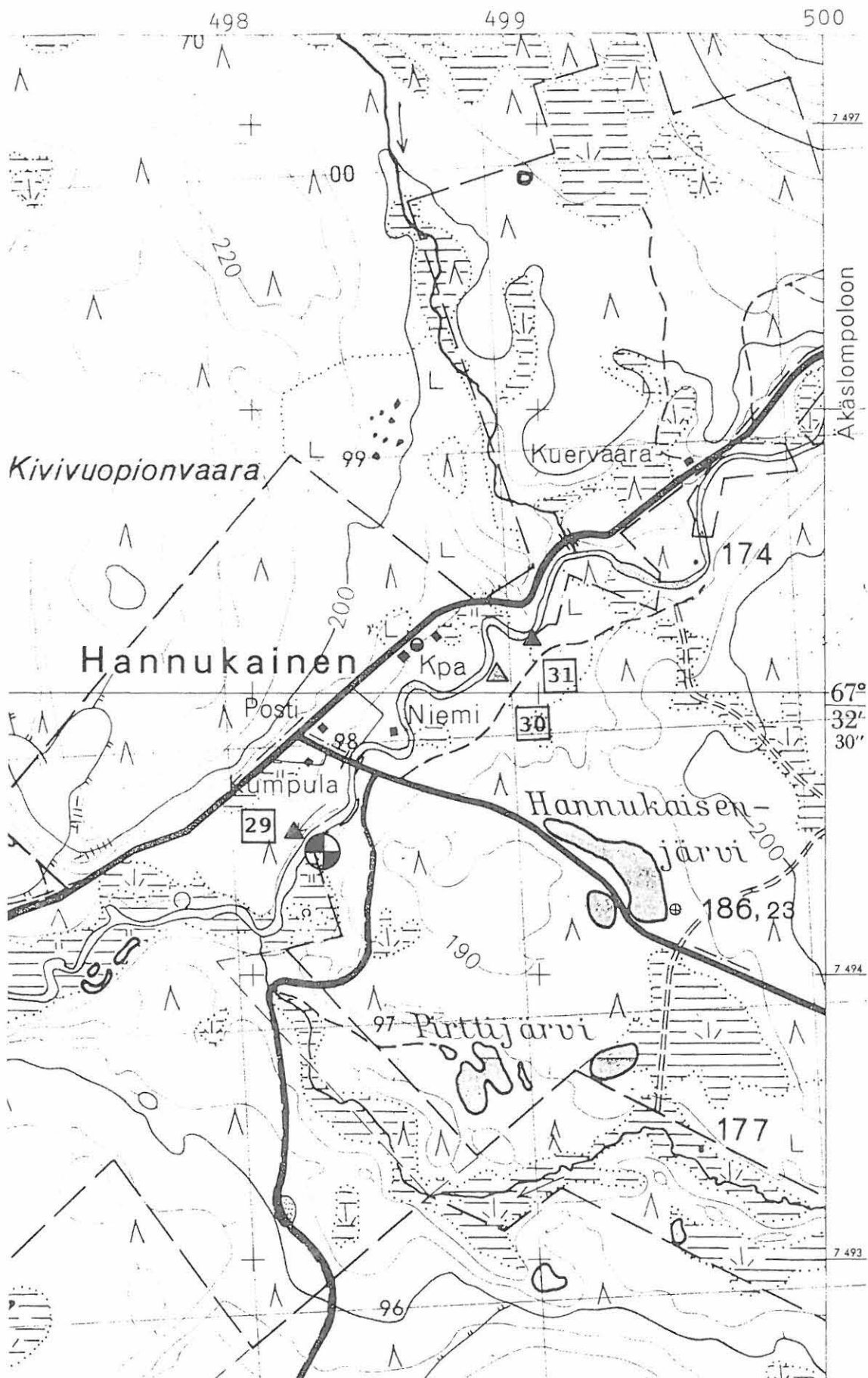

Topografinen kartta 2732 01 YLLÄs. 1:20 000, 1968.

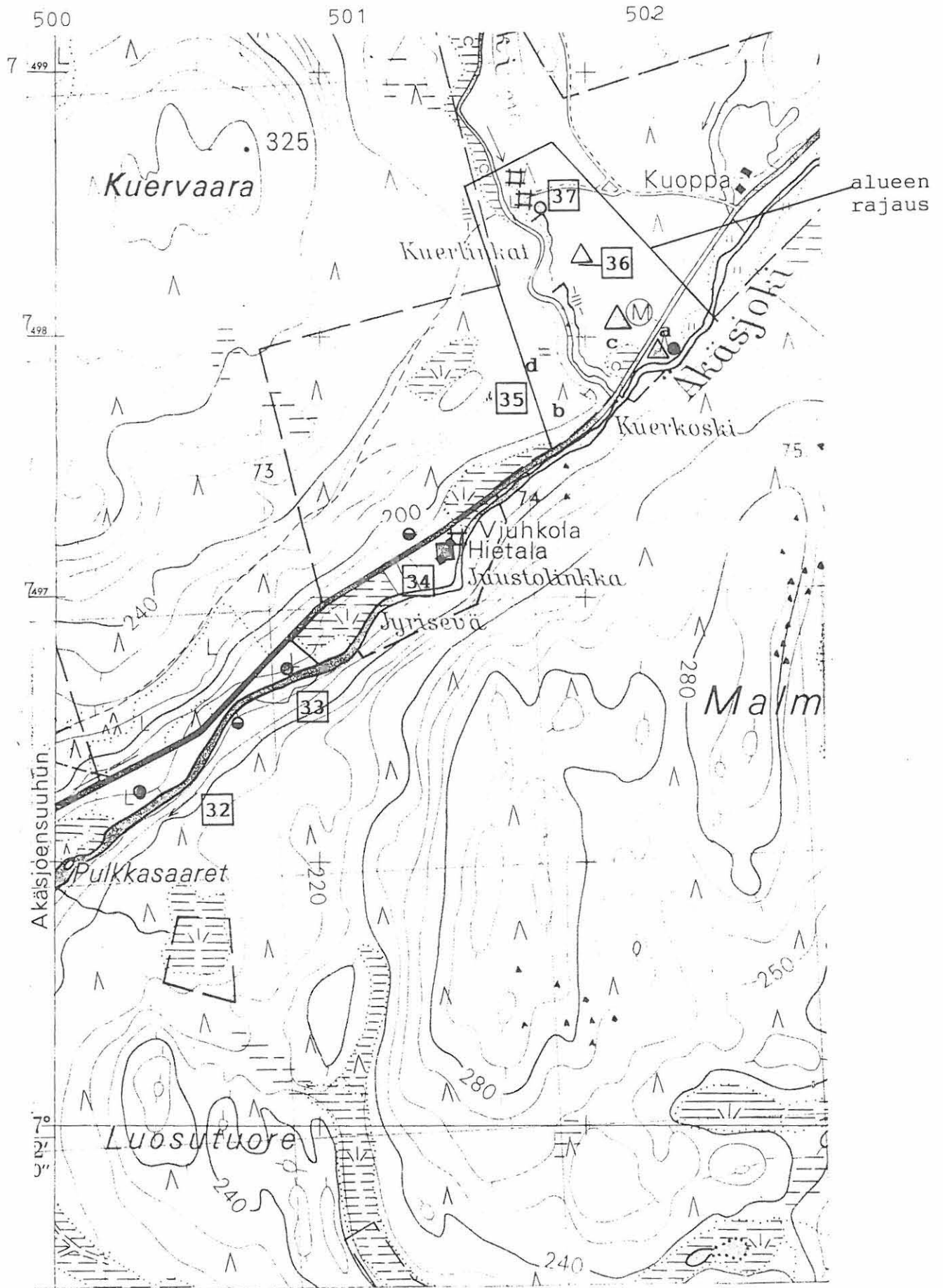

Topografinen kartta 2714 10 HANNUKAINEN. 1:20 000, 1968.

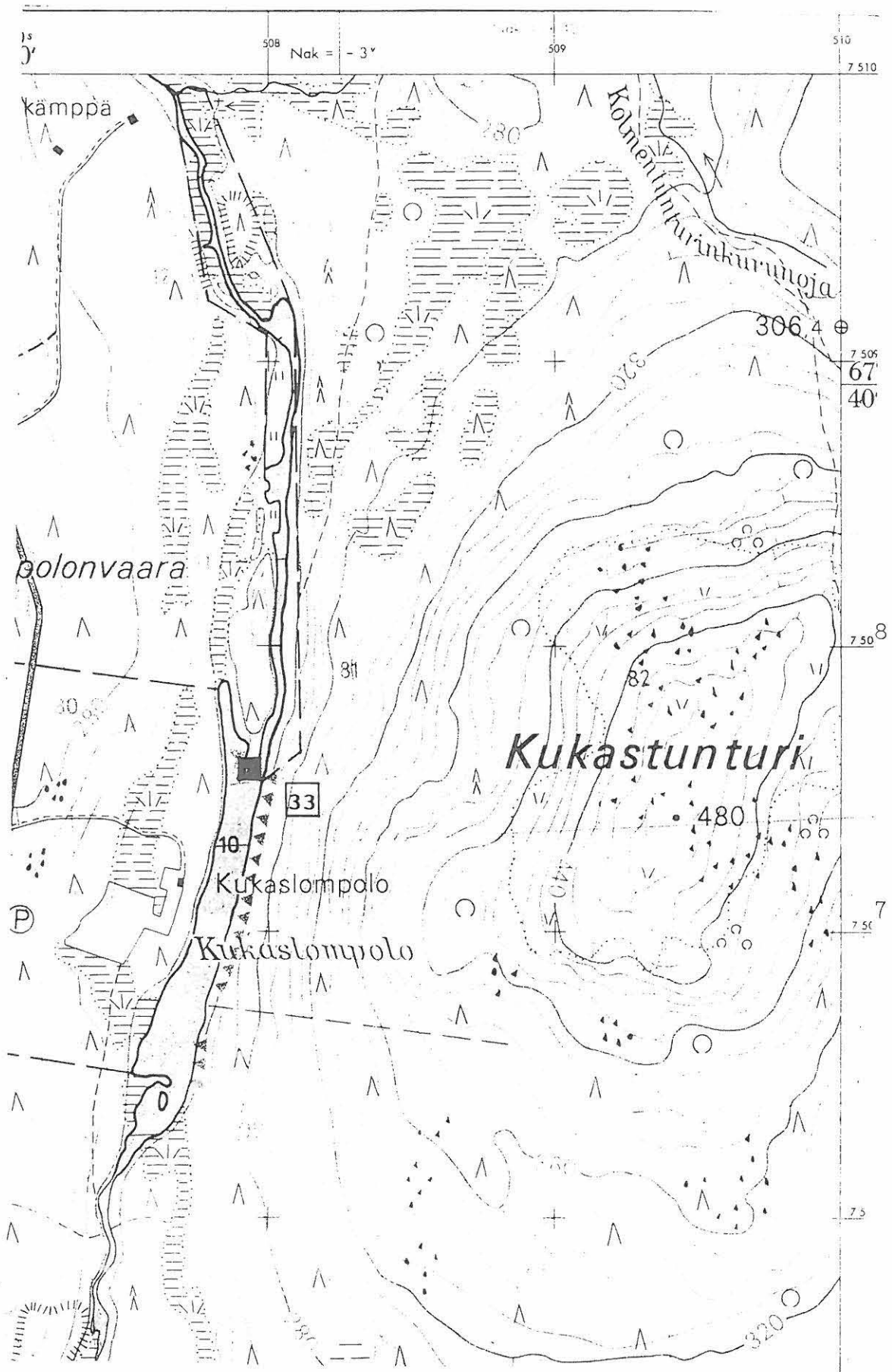
KOLARI 29, 30 ja 31

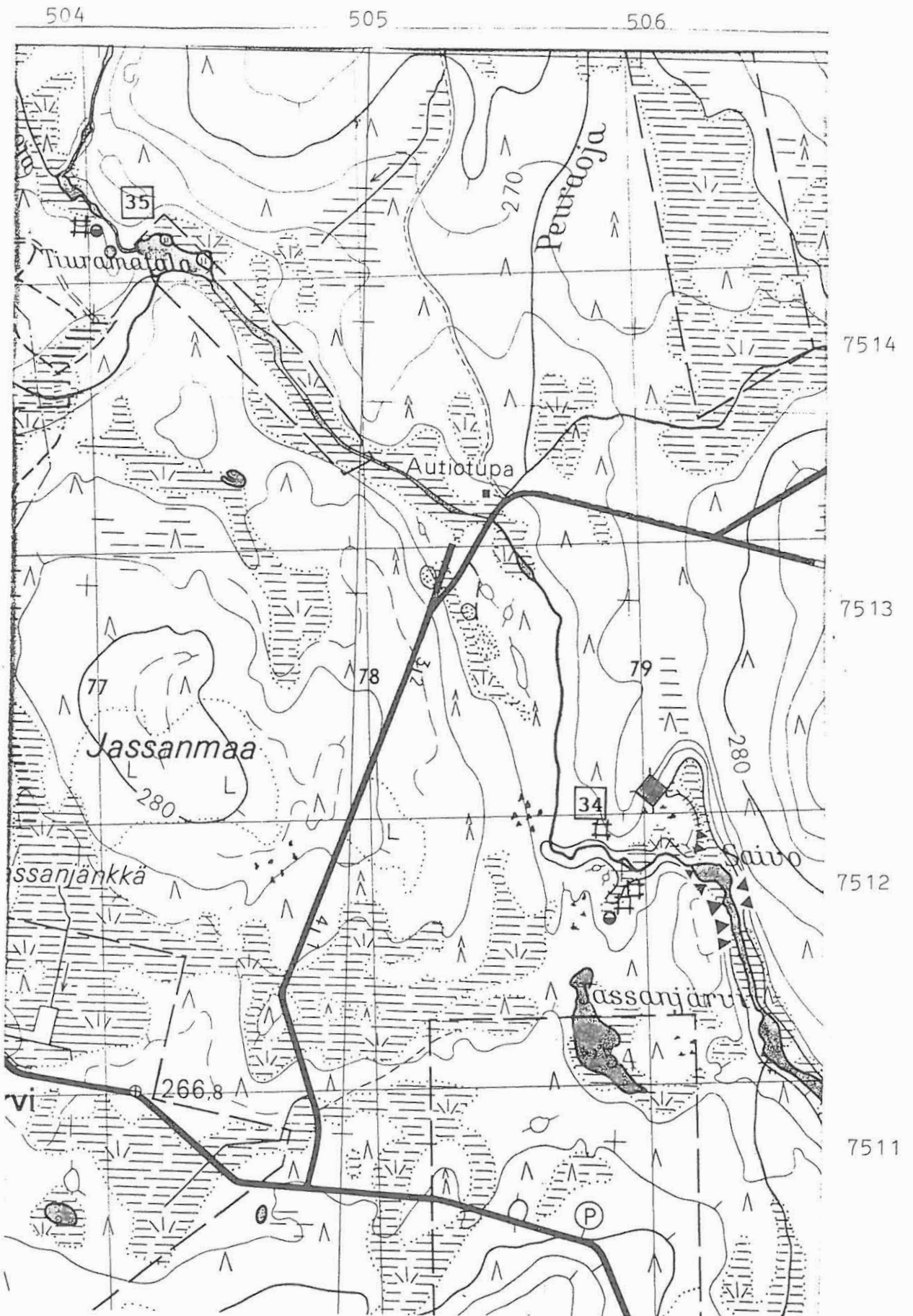
Topografinen kartta 2714 10 HANNUKAINEN. 1:20 000, 1968.

Topografinen kartta 2732 01 YLLÄS. 1:20 000, 1968.

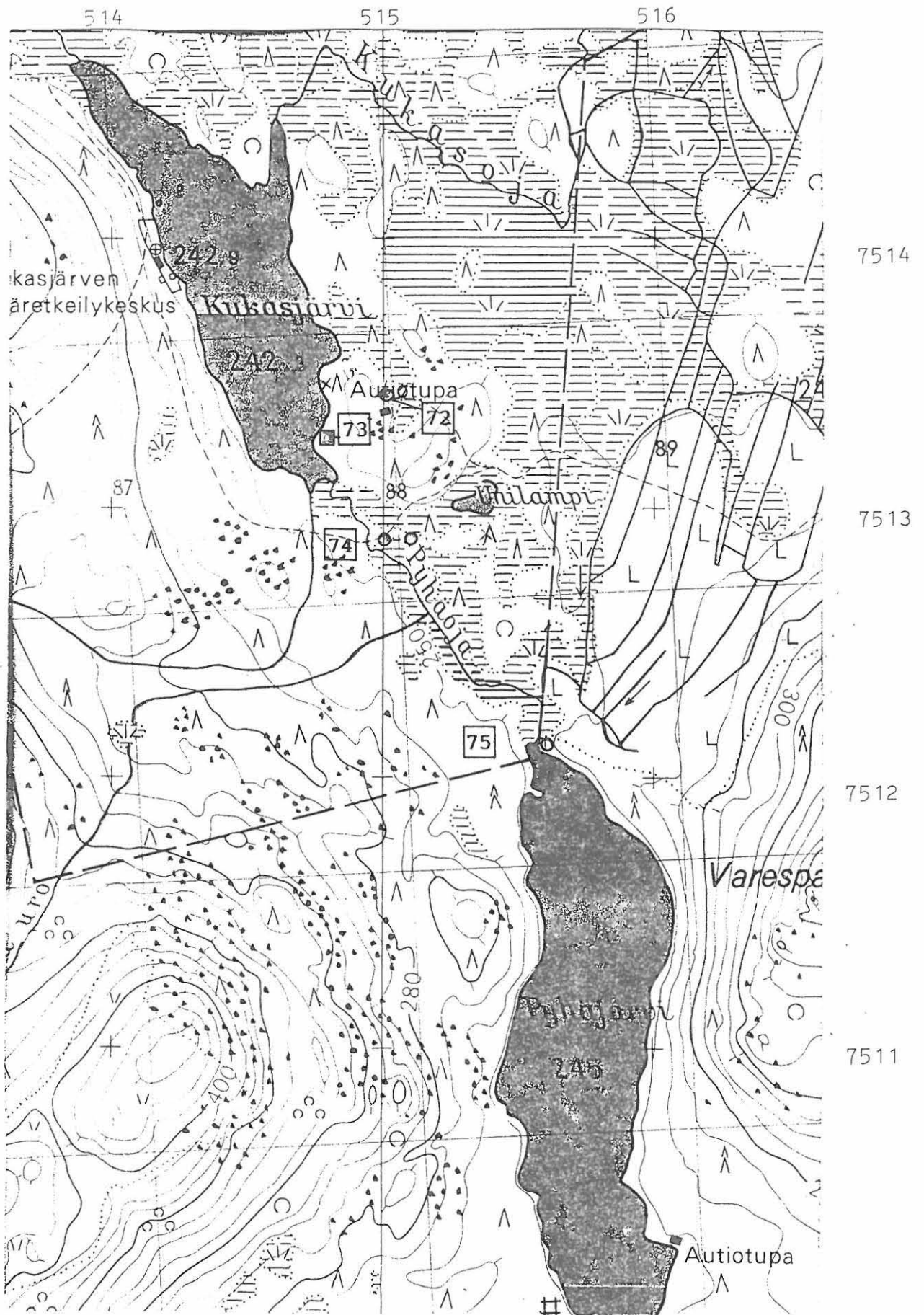

Topografinen kartta 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO. 1:20 000, 1968.

Topografinen kartta 2732 03 ÄKÄSKERO. 1:20 000, 1968.

KITTELÄ 72, 73, 74 ja 75

Topografinen kartta 2732 06 LINKUKERO. 1:20 000, 1968.

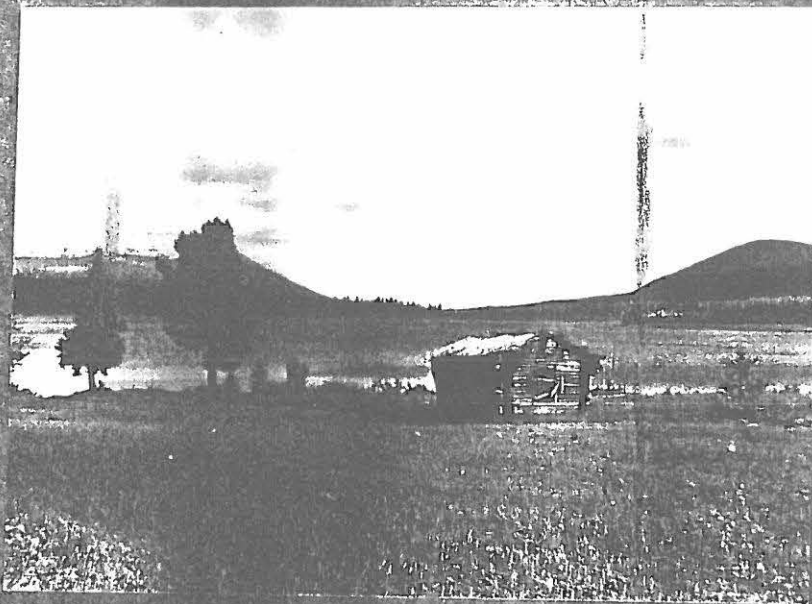
KURTAKKO, Äkäslompolo, Ristimella:
kivikautinen asuinpaikka lompolon
pohjoisrannalla. Paikalle tehty
Kesätunturi Oy:n kelomökkejä ent.
Iisak Ristimellan talon paikalle.
Asuinpaikka jatkuu vas. olevalle
niitylle. Valok. H.Kotivuori 1988.

Em. kohde luoteesta, hiekkakasas-
ta löytyi kvartseja ja palaneita
liesikiviä. Valok. H.K 1988.

Em. alueen eteläreunassa murrettu
liesikohta. Valok. H.K 1988.

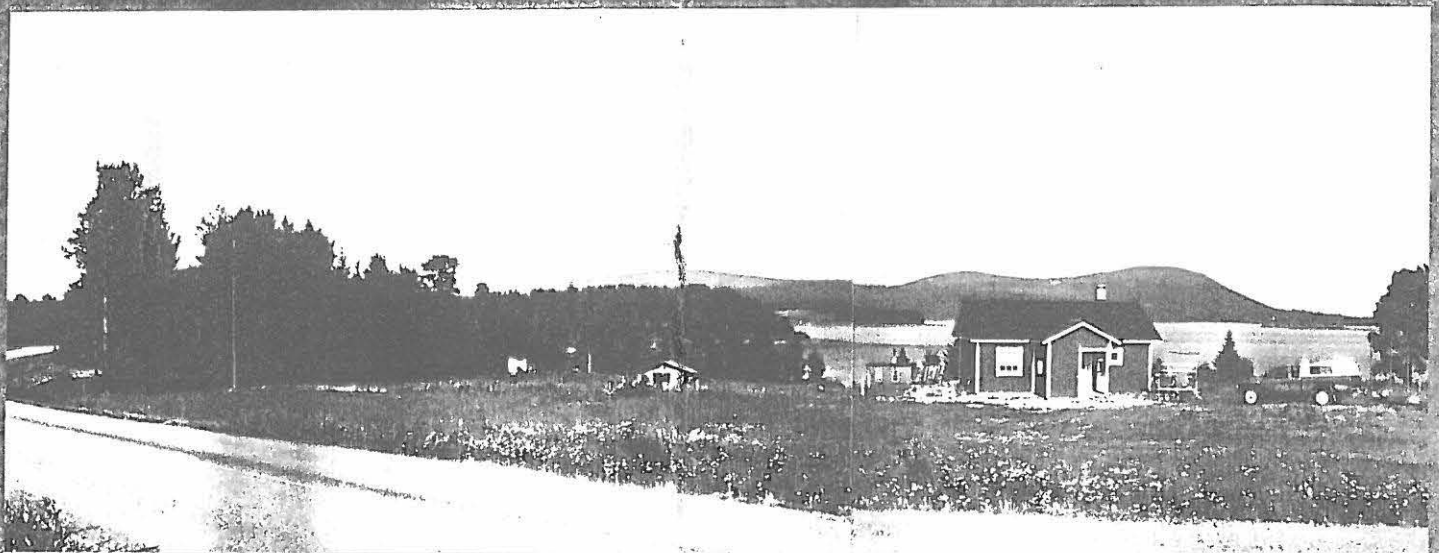
KURTAKKO, Äkäslompolo, Rantala:
kivikautinen asuinpaikka rantapellolla, hiiossa hiekkamaassa.
Valok. A.Erä-Fsko 1958.

Em. kohde nykyisin. Paikalle on suunnitteilla mökkejä.

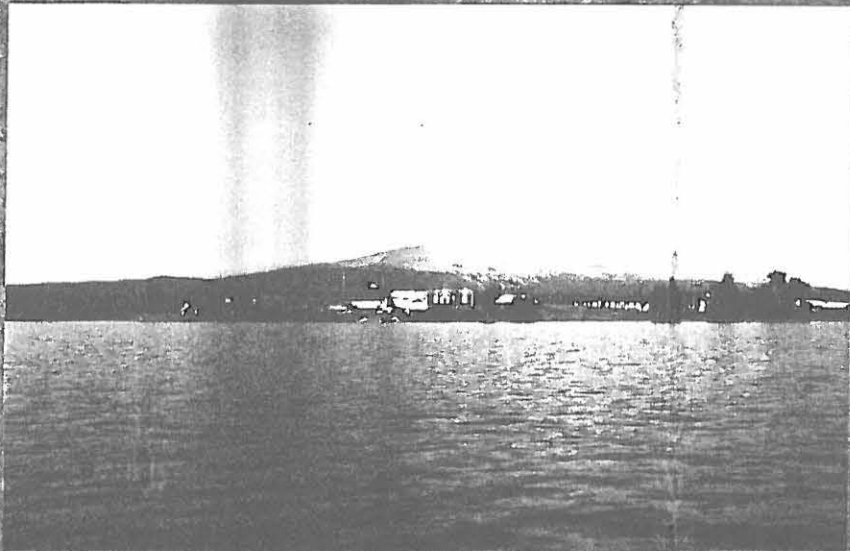

Em. pelto ja lato nykyisin. Paikalle on suunnitteilla mökkialue.
Valok. H.Kotivuori 1988. Luoteesta.

LMN/0-477 2/I

Em. alue ja Pentti Äkäslompolon uusi talo. Valok. H.K 1988. Länneestä. LMN/0-477 3/I JA 1/II

KURTAKKO, Ylläsjärvi: kivikauti-
nen asuinpaikka, joka lienee ol-
lut myös myöhemmin toistuvasti
asutettu alue. Takana Yllästun-
turi. Valok. H.Kotivuori 1988.
Kaakosta.

LMH/6-432 A/1

Em. aluetta, Juho Ylläsjärven
vuonna 1909 tehdyn päärakennuk-
sen takana, lounaissivulla on
vanha kesähautapaikka (edessä).
Valok. H.K 1998. Etelästä.

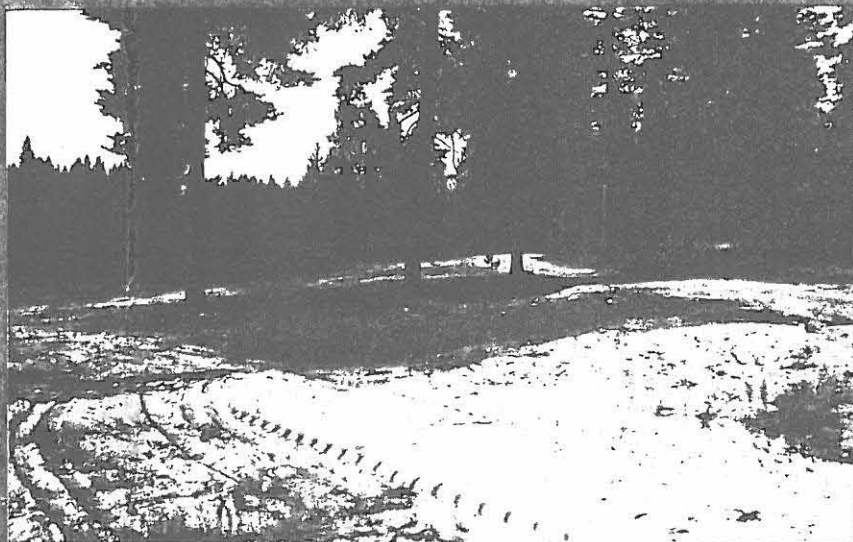
LMH/6-433 -1/III

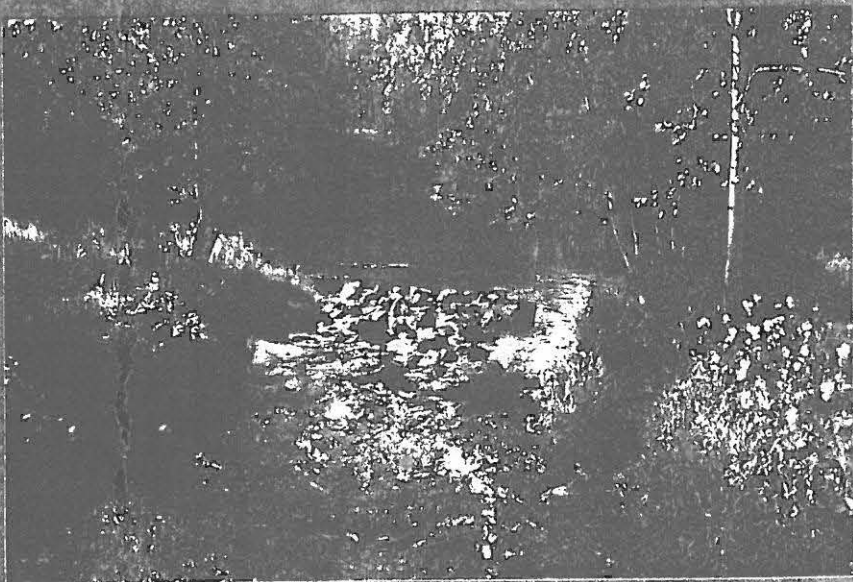
Em. alue koillisesta, kivikauti-
siksi arvellut kvartsiLöydöt
ovat rakennusten takana olevalta
rannalta. Valkoinen asuinrakennus
on vuodelta 1909 ja punaisek-
si mullattu talo oikealla jo
1700-luvulla. Valok. H.K 1988.

LMH/6-435 1-2/II

KURTAKKO, Ylläsjoki, Arttokoski:
kosken kohdalla, päätien koillis-
puolella (auto) oli hieman kvart-
siainesta ja luoteispuolella osin
täyttyneitä pyyntikuoppia. Valok.
H.Kotivuori 1988.

Em. aluetta mataline kuoppineen,
joita löytyi lisäksi n. 200 m ja
n. 500 m tiestä länteen olevilta
kohdilta. Valok. H.K 1988. Kaa-
kosta. LMM/0-477 3/IV

Ylläsjoen Suukosket n. 400 m em.
tiestä itään on nykyisin veneellä
käymätön, pieni ojan suu. Valok.
H.K 1988. LMM/0-477 4/IV
- alueella on paljon tervahautoja

KURTAKKO, Ylläsjärvi, Tieva:
mahdollinen kivikautinen asuin-
paikka kylän luoteispuolen moreeni-
törmällä, jolta asukkaat kertoivat
löydetyt useita liesiä. Kuvan mur-
roksessa oli lisäksi hieman pala-
nutta luuta. Valok. H.Kotivuori
1988. Idästä.

KURTAKKO, Ylläsjärvi, Kenttäniemi:
aukeana näkyvä kalakenttä niemen
kaakkoispuolella. Valok. H.K 1988.
Kaakosta.
Em. kohde rannalta katsottuna.
Valok. H.K 1988. Lounaasta. ALLA.

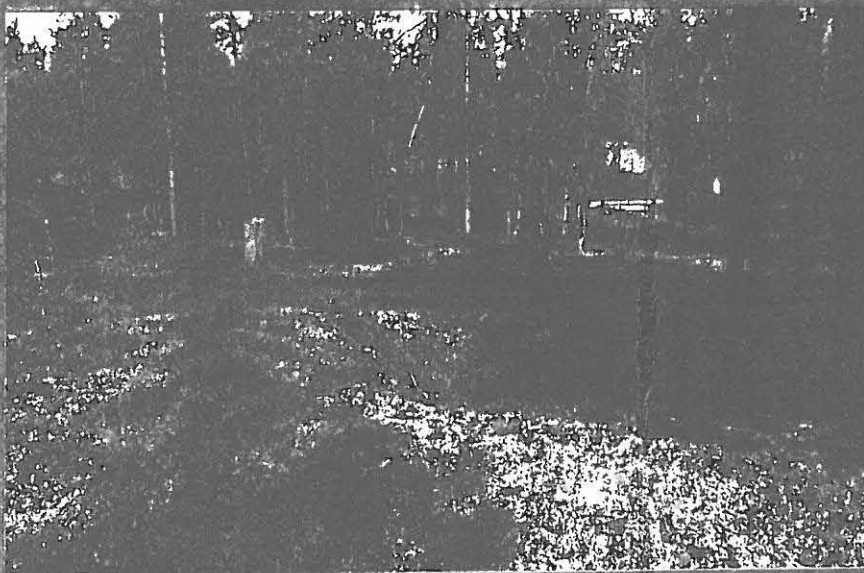
Samuli Paulaharjun (ks. "Lapin muis-
teluksia") mukaan paikalla oli vie-
lä v. 1922 "Pellon miesten kalakent-
tä ja -pirtti". Nyt ei pirttiä ollu
enää näkösällä.

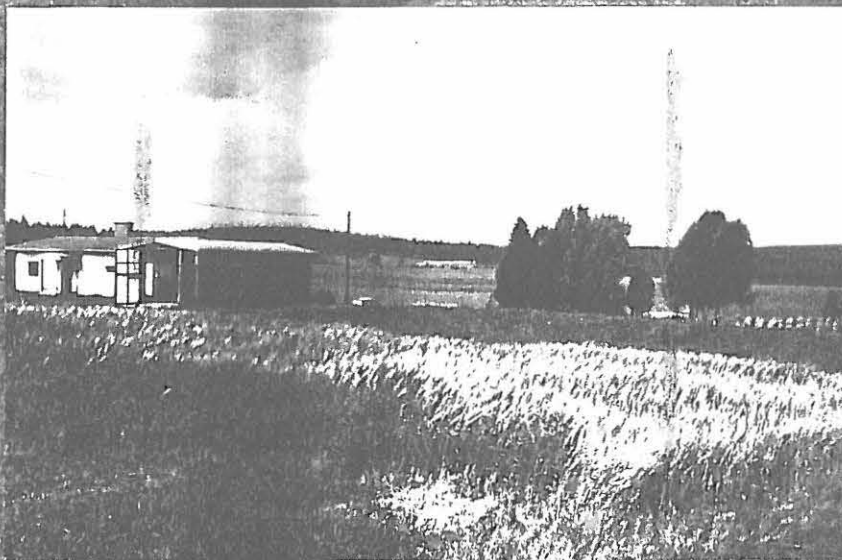
KÜRTAKKO, Luosujärvi, Kotalahti:
Metsätyökämpältä n. 150 m länteen
olevalla kankaalla on 3-4 pyynti-
kuoppaa, kuvassa tiestä n. 80 m
pohjoiseen oleva kuoppa lounaasta
Valok. H.Kotivuori 1988.

Em. kuoppa lännestä. Valok.
H.K 1988.

Edellisistä n. 150 m pohjoiseen,
rannasta n. 50 m etelään, oleva
selkeä pyyntikuoppa. Valok.
H.K 1988.

KURTAKKO, Luosujärvi, Uutela:
Rudolf Lompolojärven talo paikalla, jolla on ollut vanha lappalaiskenttä. Vastarannalla Luosun talo (kesähuvilana) - myös mahdollinen kenttäpaikka. Valok. H.Kotivouri 1988. Idästä.

Em. talosta n. 500 m etelä-kaakkoon on Hyverovan luoteisreunassa, erään kumpareen itäreunassa kuoppa, jota on syytä epäillä purmuksi ("kotamainen lihansäilytyspaikka") Kuvassa Jalmari Lompolojärvi. Valok. H.K 1938. Idästä.

KURTAKKO, Saivojärvi: lammen ja tien (kuvassa vanha tieura) välisellä kumpareella oleva pyyntikuoppa. Lammen rannalla on ilm. saksalaisten tekemien rakennusten pohjia ym. Valok. H.K 1938. Etelästä.

KOLARI 28

LHM 75-480 2/VII

KURTAKKO, Äkäsjoen patoalue: Saivojärven vaiheilla olevan padon eteläpuoliselta rannalta löytyi palaneiden luiden keskittymä sortuvasta törmästä. Kuvassa keskellä. Valok. H. Kotimori 1988. Koillisesta.

KOLARI 29

LHM 75-480 1/VII

KURTAKKO, Hannukainen 1: palaneen luun keskittymä Äkäsjoen luoteis-törmällä, vastapäätä laajaa tervanpolttopaikkaa. Mökkipihaa. Valok. H.K. 1988. Luoteesta.

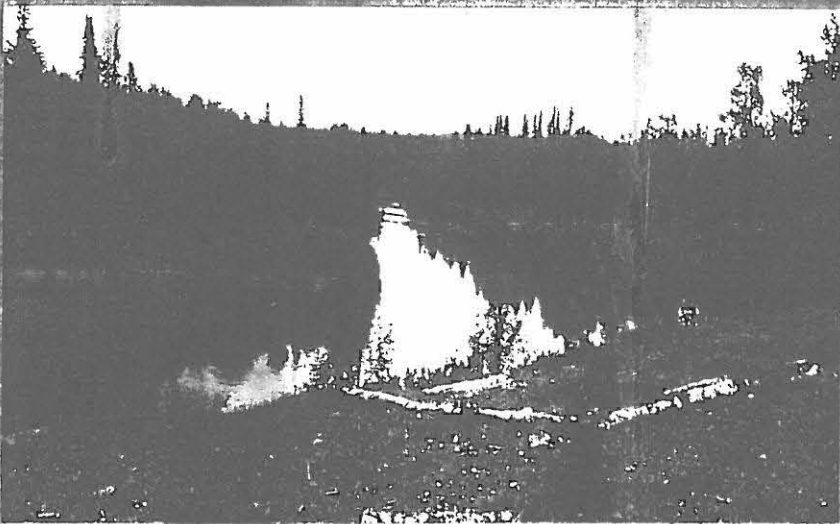
KOLARI 30

LHM 75-480 3/VII

KURTAKKO, Hannukainen 2: mahdollisesti pieni kivikautinen oleskelupaikka, joen (oik.) kaakkoispuolella. Tieuralta löytyi likamaalaikku, liesi, kvartseja ja palanutta luuta. Valok. H.K. 1988. Koillisesta.

KOLARI 31

KURTAKKO, Hannukainen 3: Äkäsjoen eteläistä sivustaa, jolta löytyi palaneen luun keskittymä sortuvalta hiekkatörmältä. Ajoittamaton kohde. Valok. H.Kotivuori 1988. Etelästä.

KOLARI 32

KURTAKKO, Hannukainen, Vaarapelto: Pulkksaareten kohdalla Äkäsjoen luoteisrannalla olevista pyyntikuopista yksi. Paikalla on paljon nuorta tulistelusia ym. Valok. H.K 1988. Luoteesta.

KOLARI 33

KURTAKKO, Hannukainen, Jyrisevä: yksi Äkäsjoen luoteisrannan pyyntikuopista ko. keskittymässä. Takana joki. Valok. H.K 1988. Pohjoisesta.

KURTAKKO, Hannukainen, Juustolinkka: Hietalan talon (takana) pihamaalla oleva turvekammin pohja männikön alla. Valok. H.Kotivuori 1988. Koillisesta.

1988/0-438 1/II

Talon lounaispuolella on tieuran vieressä ilm. lappalaisperäinen liesi. Valok. H.K. 1988.

1988/0-438 2/II

Em. kohta kauempaa. Valok. H:K 1988.

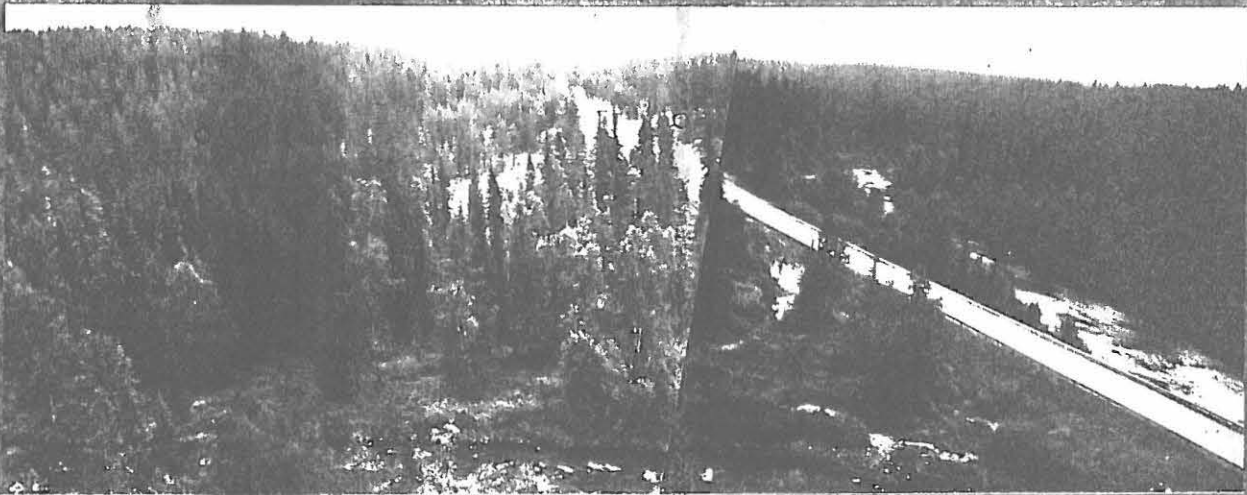
1988/0-438 3/III

KOLARI 35

KURTAKKO, Kuerkoski: kivikautinen asuinpaikka (kohta c), vanhaa tiepohjaa, jolla näkyi runsaasti kvartseja, paikoin lähes sepelimäisesti. Valok. H.Kotivuori 1988. Idästä.

LPM/5-481 3A

KURTAKKO, Kuerkoski: Oikealta laskevan Äkäsjoen ja etualan Kuerjoen yhtymäkohdan pohjoispuolella oleva kivikautinen ja ilmeisesti myöhempikin asuinalue lounaasta. Merkitty kohdat a ja c. Kuva kohdasta b. Valok. H.Kotivuori 1988.

LPM/5-481 3B/III

KOLARI 36

KURTAKKO, Kuerlinkat 1: kivikautinen asuinpaikka Kuerjoen koillisrannan ylle kohoavan vaaran rinteellä. Hajanaisia liesi- ja iskoskohtia. Valok. H.Kotivuori 1988. Koillisesta.

LPM/5-481 4VI

KOLARI 38

KURTAKKO, Äkäslompolo, Kenttäkallic: vanhaksi kenttäpaikaksi mainittu alue lompolon pohjoisrannalla sijottuu takana näkyvän metsäalueen sisään. Tarkkaa paikkaa ei tunneta. Mustana erotuva vanha talo on "Kenttälä". Valok. H.Kotivuori 1988.

LHM/6-476 2/III

Em. alue lounaasta, takana oik. Nilivaara ja rannassa Yllästieva, kivikautinen asuinalue. Valok. H.K 1988.

LHM/6-48 3/III

KOLARI 39

KURTAKKO, Äkäslompolo, Yllästieva: kivikautinen asuinpaikka jonka keskeinen osa on kuvan keskivaiheilla olevan saunan ja sen oik. puolen rannan vaiheilla. Valok. H.Kotivuori 1988. Pohjoisesta.

LHM/6-48 3/III

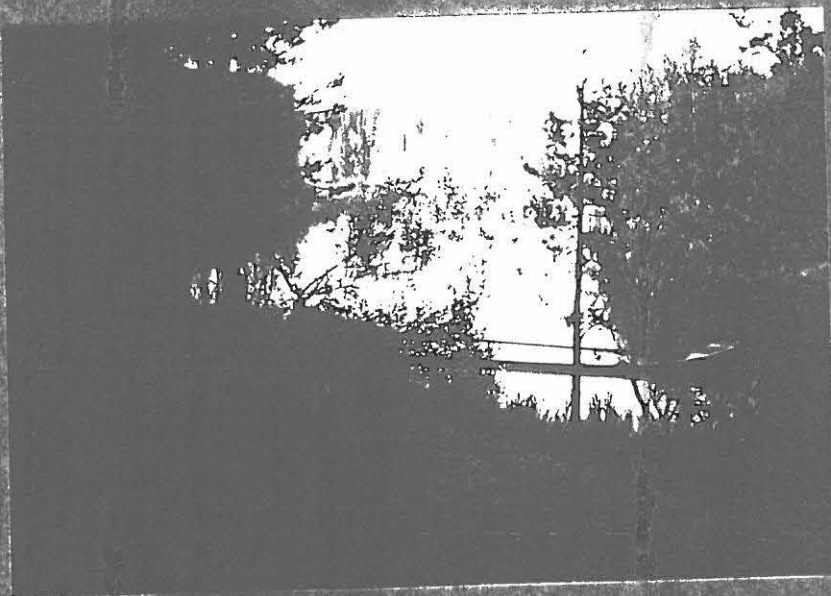
KURTAKKO, Äkäslompolo, Yllästieva:
Äkäshotelliin kuuluvan uuden ke-
lokylän rantaa, jossa on palaneita
kiviä, kvartseja jne. pitkin
alinta törmää. Valok. H.Kotivuori
1988. Etelästä.

Em. kuvan saunarakennus, jonka
ympärillä on varsin paljon iskok-
sia. Valok. H.K 1988. Kaakosta.

Em. kohdasta n. 100 m pohjoiseen
olevalla törmällä on myös hieman
löydöksiä ja pyyntikuoppa? Valok.
H.K 1988. Pohjoisesta.

KURTAKKO, Äkäslompolo, Kruununmaja: kivikautinen? ja lappalainen asuinpaikka, kuvassa Kesänkijoen pohjoisrantaa, jossa oli asuinpaikkakerrostumaa. Valok. H.Koti-vuori 1988. Luoteesta.

LHM/0-938 1/VI

Em. majan piha-alueita, edessä tiellä ilm. lappalaiskodan keskuliesi. Valok. H.K 1988. Pohjoisesta.

LHM/0-938 4/II

Em. liesi läheltä. Valok. H.K 1988.

LHM/0-938 5/II

KURTAKKO, Äkäslompolo, Kesänki-
joki: lappalaisperäinen asuin-
paikka ja pyyntikuopparyhmä
(yksi kannon takana, edessä pal-
kiviä. Valok. H.Kotivuori 1988
Koillisesta. - kuuluu Nilivaara-
nimiseen tilaan rno 25:70.

LMP/0-498 3/IV

Em. kohteessa oleva lappalais-
kodan liedeksi oletettava kiveys
retkeilypolulle vievän tien pin-
nassa. Valok. H.K 1988. Pohjoi-
sesta.

LMP/0-498 4/IV

Em. liesi läheltä. Valok. H.K
1988.

LMP/0-498 1/VI

KURTAKKO, Äkäslompolo, Kesänki-
joki: retkeilypolun opastetau-
lusta n. 150 m itä-kaakkoon on
yksi pyyntikuoppa suon laidassa
olevalla töyräällä. Valok. H.K
1988. Koillisesta - pohjalla
valk. paperia.

Em. kuopasta alle 200 m luotee-
seen, samalla alueella kuin ed.
kuvattu liesi, on melko syvä
pyyntikuoppa (pohjalla paperia).
Valok. H.K 1988. Koillisesta.

Äkäsjokeen laskevan Valkeajoen koillispuolisella kankaalla oleva ja seitakiveksi mainittu "Kirkkopahta". Muutama kilometri luoteeseen on Lapin helvetti ja uhrilampena käytetty "Pakasaivo". Valok. H.Kotivuori 1988. Etelästä

Äkäsjoki, Kukaslompolo: kalakentän kupeella olevan kalapadon jäännöksiä etualalla. Valok. H.Kotivuori 1988. Pohjoisesta.

Huom. Kyse voi olla myös ns. sauranseipäiden eli talvirukintaan käytettyjen heinän, kortteen ym. kuivastustelineen jäänteistä.

Äkäsjoki, Kukaslompolo: kalakent-
tä rotkomaisen ja pitkän järven
tai joensuvannon pohjoispäässä
olevan niemen kärjessä. Valok..
H.Kotivuori 1988. Lännestä.

Em. niemenkärjen itäreunassa on
kalapadon jäännöksiä turveikoksi
umpeutuneen rannan sisällä ja
pienen kalatuvan pohja rannassa.
Valok. H.K 1988. Pohjoisesta.

Em. niemen kenttää. Valok. H.K
1988. Pohjoisesta.

Äkäsjoki, Äkässaivo: seitapahtana
pidettävä kalliomuodostuma - nyt
suosittu turistikohde. Valok. H.
Kotivuori. Kaakosta, 1988.

Äkäsjoki, Äkässaivo: korkea kal-
liopahta, jota mainitaan palvo-
tun seitana, nyt suosittuna tu-
ristikohteena. Kohde on kuvan kal-
lion takana olevassa notkelmassa.
Valok. H.Kotivuori 1989. Etelästä.

Em. Äkässaivo lähietäisyydeltä.
Valok. H.K 1989. Kaakosta.

Äkäsjoki, Tiuramatala: kvartsikap-
paleiden löytöpaikka, hienohiek-
kainen purnu joentörmällä. Valok.
H.K 1989. Lännessä.

KITTILÄ 72

SIRKKA, Kukasjärvi, Vettanen: raunioitettun autiotuvan pohjoispuolella on kankaantöyränteellä mahdollinen pyyntikuoppa (tai 2-3 kpl), kaiveltu ja täytelty roskin. Valok. H.K 1988. Länneestä.

KITTILÄ 73

SIRKKA, Kukasjärvi: järven eteläpäässä, sen itärannalla on kalakenttä, etualan koivujen alla on ison kiukaan kiveys. Valok. H.K 1988. Itä-kaakosta.

Em. kalakentästä n. 200 m pohjoiseen on ilm. pienen turvekammin reunakehä (keskellä kenttälapiionvarsi näkyvissä). Valok. H.K 1988. Lounaasta.
Paikalla lienee ollut turvekodan mallinen kalapiura eli -kellari (vrt. T.I.Itkonen: Suomen lappalaiset. 1948).

SIRKKA, Kukasjärvi, Unilampi:
pyyntikuoppa (paperi pohjalla)
soiden reunustamalla kumpareel-
la Unilammen ja Pyhäojan väli-
sellä alueella. Valok. H.Koti-
vuori 1988. Idästä.

Em. kuopasta noin 100 m länteen
oleva kuoppa vastaavalla töy-
räällä. Valok. H.K 1988. Länestä.

SIRKKA, Pyhäjärvi: järven pohjois-
päässä olevalla niemikkeellä to-
dettu pyyntikuoppa (paperi). Va-
lok. H.K 1988. Itä-koillisesta.

Karttaote 1:200 000

Lapin seutukaavaliiton rajaama yleiskaava-alue osa-alueineen

6.9.1989

Ylläs-alueen muinaisjäännökset/
KuerjokisuuLapin seutukaavaliitto/
seutukaavajohtaja
Tuomo Molander
Hallitusk. 20 B
96100 Rovaniemi

Ylläs-alueen yleiskaavan suunnitteluun liittyvän muinaisjäännösten inventoinnin tuloksiin liittyen toimitan käytettäviksenne oheisten liitteiden sisältämät, aikaisempaa seikkaperäisemmät tiedot maastossa havaituista esihistoriallisista kohteista, jotka sijottuvat Äkäsjä ja Kuerjoen yhtymäkohtaan. Selosteista ilmenee, että jokien yhtymäkohta muodostaa mahdollisesti viimeisen(alueelta)vielä pääosin eheäksi luokiteltavan muinaisjäännöskohteen, jonka suojaamiseen yleiskaavalla voidaan merkittävästi vaikuttaa. Muut keskeiset kohteet ovat joko jääneet rakennustoiminnan alle tai ovat säilyneet vain vähäiseltä osaltaan. Kuerjokisuuhun muodostuva kivistinen ja mahdollisesti myös myöhäisemmällä ajalla käytetty asuinpaikkamiljöö voidaan ilman kaivaustoimenpiteitä rajata koskemaan molempia jokirantoja siten, että keskeisin suojeltava osa on joen koillispuolella oleva suontakainen vaaran alareuna noin 300 m:n matkalta. Yksittäiset löytöpisteet huomioiden alue muodostuu laajemmaksi ja ulottuu Kuerjokeä ylävirran suuntaan noin 800 m. Esihistoriallisen löytöaineiston perusluonne on, että huomattava osa ns. kiinteistä muinaisjäännöksistä, etenkin asuinpaikoista, muodostuu löydöksiä sisältävistä maakerrostumista, joita ei useinkaan voida tarkasti rajata maan pinnalle erottuvien viitteiden perusteella. Lisäksi Lapin muinaisuutta koskevat tiedot on yleensä koottu laajoilta alueilta saaduista tiedonjyväsistä ja asuinpaikkakerrostumat ovat ohuita sekä hajanaisia. Näin myös Kuerjokisuun muinaisjäännöskohteen rajaamisessa tulisi voida huomioida absoluuttisia havaintoja laajempi kokonaisuus, jota voidaan myöhempien tarpeiden nojalla pyrkiä tarkentamaan. Esiin tullut löytöaines ei sellaisenaan muodosta Lapin esihistorian kannalta poikkeavaa tai merkittävää kokonaisuutta, vaan sen muodostaa pikemminkin eheä miljöö, johon tämä aineisto sisältyy. Paikallisesti arvioiden löytöhavainnoilla on selvästi suurempi merkitys. On lisäksi todettava, että Ylläs-alueella on esimerkiksi lappalaisperäisiä kotapaikkoja liesikiveyksineen, joilla monin paikoin uhkaavasta huvilarakentamisesta huolimatta olisi merkittävä tutkimuksellista arvoa. Muinaismuistolaki (295/1963), jonka olemassaolosta varsinkin paikallistason päättäjillä ei ole minkäänlaista tietoa, saati tuon lain rakentamista ja kaavoitusta koskevista velvoitteista, määrittelee kaikissa rakennustoissa työt keskeytettäväksi, milloin niissä joudutaan tekemisiin lain erittelemien muinaisjäännöskohteiden kanssa. On yleisesti tunnettua, että laki on isojen yleisten hankkeidenkin osalta usein "kuollut", kuten kaikenlainen rakennustoimintaa viivyttävä suojelullinen puuhastelu. Pienten mökkirakennustoimien jne., jollaiseksi useimmat Ylläs-alueen rakennustoimet voidaan luokitella, kohdalla kysymys m.j.:sten olemassaolosta on vaivalloisena tarkastustoimena vain poikkeusoloissa "muistettu" kaavoja valmisteltaessa. Esimerkiksi Äkäslompolon koillisrannalle on vahvistettu kaava kelotaloryhmälle (Ulkutieva), jonka voidaan arvioida jo nyt tulevan koskemaan ko. lakia. Kaikista näistä todellista tilannetta kuvaavista ilmauksista huolimatta harjoitettu yhteistyö on myös museoviraston ja muinaisjään-

nösten tutkimusta harjoittavien laitosten kannalta todettu hyväksi. Lähtökohtiinsa nähden Ylläs-alueen muinaisasutuksesta vallinnut näkemys, jota voidaan soveltaa saman kokoluokan vesistöalueisiin, on likipitään täysin uudistunut. Lähinnä luetteloinnin hitaudesta ja ruuhkautumisesta johtuen täysi selonteko havainnoista tullaan toimittamaan Lapin seutukaavaliiton ja kuntien käyttöön vasta kuluvana syksynä.

Kemijärvellä 6.9.1989

Hannu Kotivuori

Hannu Kotivuori
Maakunnallinen arkeologi/LMM

KITTELÄN, KOLARIN JA MUONION KUNTIEN ALUEELLA OLEVAN YLLÄS-
TUNTURIN LÄHISEUDUN MUINAISJÄÄNNÖSTEN INVENTOINTI

Alustava inventointi-
kertomus

Hannu Kotivuori 1988

YLLÄS-ALUEEN MUINAISJÄÄNNÖKSET

kunta	kohteen nimi	kohteen laatu	karttalehti ja koordinaatit
1. KOLARI 29	Ylläsjoki Arttokoski	kivikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppia	2731 06 x = 7484 95 y = 511 20 z = n. 180
2. KOLARI 423	Ylläsjärvi Ylläsjärvi (Hyötylä)	kivikautinen asuinpaikka ja ns. kesähautapaikka	2732 04 x = 7492 90 y = 513 25 z = n. 192.5
3. KOLARI 24	Ylläsjärvi Tieva	kivikautinen? asuinpaikka	2732 04 x = 7493 18 y = 512 90 - 513 05 z = n. 195-200
4. KOLARI 25	Ylläsjärvi Kenttäniemi	kalakenttä	2732 04 x = 7491 85 y = 513 28 z = n. 192
5. KOLARI 26	Luosujärvi Kotalahti	pyyntikuoppia	2732 01 x = 7493 40 y = 505 75 z = n. 200
6. KOLARI 27	Luosujärvi Uutela (Lompolojärvi)	kenttä	2732 01 x = 7493 20 y = 505 40 z = n. 205
7. KOLARI 28	Äkäsjoki Saivojärvi	pyyntikuoppa	2714 10 x = 7493 97 y = 496 50 z = n. 175

kunta		kohteen nimi	kohteen laatu	karttalehti ja koordinaatit
8. KOLARI	29	Äkäsjoki Äkäsjoen pato	palaneen luun löytöpaikka	2714 10 x = 7493 65 y = 496 40 z = n. 170
9. KOLARI	30	Hannukainen 1	palaneen luun löytöpaikka	2714 10 x = 7494 50 y = 498 25 z = n. 170
10. KOLARI	31	Hannukainen 2	kivikautinen asuinpaikka?	2714 10 x = 7495 00 y = 498 80 z = n. 170
11. KOLARI	32	Hannukainen 3	palaneen luun löytöpaikka	2714 10 x = 7495 18 y = 498 95 z = n. 170
12. KOLARI	33	Äkäsjoki Pulkkasaaret	pyyntikuoppia	2732 01 x = 7496 28 y = 500 32 z = n. 180
13. KOLARI	34	Äkäsjoki Jyrisevä	pyyntikuoppia	2732 01 x = 7496 72 y = 500 90 z = n. 180
14. KOLARI	35	Äkäsjoki Juustolinkka	lappalaisten asuinpaikka?	2732 01 x = 7497 20 y = 501 50 z = n. 180

kunta	kohteen nimi	kohteen laatu	karttalehti ja koordinaati
15.KOLARI 35 18	Äkäsjoki Kuerkoski	a) kivikautinen löytöpaikka	2732 01 x = 7497 95 y = 502 25 z = n. 185
		b) kvartsi-iskosten löytöpaikka	x = 7497 78 y = 502 00 z = n. 200
		c) kivikautinen asuinpaikka	x = 7497 98 y = 502 10-20 z = n. 185
		d) kvartsilouhos?	x = 7497 95 y = 501 85 z = n. 202
16.KOLARI 19	Kuerjoki Kuerlinkat 1	kivikautinen asuinpaikka	2732 01 x = 7498 26 y = 501 98 z = n. 220
17.KOLARI 20	Kuerjoki Kuerlinkat 2	kvartsi-iskosten löytöpaikka	2732 01 x = 7498 50 y = 501 80 z = n. 205
18.KOLARI 4	Äkäslompolo Pantala	kivikautinen asuinpaikka	2732 02 x = 7502 65 y = 506 05 z = n. 218
19.KOLARI 3	Äkäslompolo Ristimella (nyk. Kesätunturi Oy)	kivikautinen asuinpaikka	2732 02 x = 7503 20 y = 507 05 z = n. 219

kunta	kohteen nimi	kohteen laatu	karttalehti ja koordinaatit
20.KOLARI 36	Äkäslompolo Kenttäkallio	kenttä	2732 02 x = 7502 85 y = 506 75 z = n.220
21.KOLARI 17	Äkäslompolo Yllästieva	kivikautinen asuinpaikka	2732 02 x = 7502 30-45 y = 507 55-58 z = n. 218
22.KOLARI 37	Äkäslompolo Kruununmaja	lappalaisten asuinpaikka? ja pyyntikuoppa	2732 02 x = 7502 10 y = 508 10 z = n. 219
23.KOLARI 38	Äkäslompolo Kesänkijoki	a) lappalaisten asuinpaikka? ja pyyntikuoppia	2732 02 x = 7501 92 y = 508 85 z = n. 219
		b) pyyntikuoppa	x = 7501 88 y = 508 95 z = n. 219
24.MUONIO 33	Äkäsjoki Kukaslompolo	kalakenttä	2732 02 x = 7507 58 y = 507 93 z = n. 238
25.MUONIO 34	Äkäsjoki Äkässaivo	seita	2732 03 x = 7512 30 y = 506 10 z = n. 250

kunta	kohteen nimi	kohteen laatu	karttalehti ja koordinaatit
26.MUONIO 35	Äkäsjoki Tiuramatalla	kvartsikappaleiden löytöpaikka	2732 03 x = 7514 20 y = 504 05 z = n. 250
27.KITTILÄ (70)	Kukasjärvi Autiotupa (rauniona)	pyyntikuoppia?	2732 06 x = 7513 42 y = 515 00 z = n. 250
28.KITTILÄ (73)	Kukasjärvi Autiotupa	kalakenttä	2732 06 x = 7513 25 y = 514 78 z = n. 243
29.KITTILÄ (74)	Kukasjärvi Unilampi	pyyntikuoppia	2732 06 x = 7512 90 y = 515 00 - 10 z = n. 245
30.KITTILÄ (75)	Pyhäjärvi Varesparkuma	pyyntikuoppa	2732 06 x = 7512 10 y = 515 60 z = n. 248

YLLÄS-ALUEEN MUINAISJÄÄNNÖSTEN INVENTOINTI
- alustava raportti

Lapin seutukaavaliiton koordinoiman ja Kittilän sekä Kolarin kuntien kanssa toteuttaman Ylläs-projektin tavoitteena on mm. alueen luontoon ja ihmisen toimintaan liittyvien kulttuurimuistojen huomioiminen kehitettäessä alueelle yleiskaavatyypistä maankäyttösuunnitelmaa. Tarkasteluun nivoutuu eräänä osakokonaisuutena seudun varhaishistoriaan liittyvien kohteiden maastoinventointi. Arkeologisten kohteiden osalta inventointityö siirrettiin Lapin maakuntamuseossa toimivan arkeologi Hannu Kotivuoren suoritettavaksi aiemmin määritellyn ehdoin. Maastotyö tehtiin väljästi määritellyllä Ylläs-alueella 18.-29.7.1988 ja kohdealueen tunnetut sekä maastollisesti todennäköisimmin muinaisastutukseen liittyviä merkkejä sisältävät kohteet tarkastettiin.

Ylläs-projektiin kuuluvalta alueelta tunnettiin kolme arkeologista havintokohdetta, joista varhaisin (Kolari 3; ks. LIITE 13) on vuonna 1914 Kansallismuseon kokoelmiin Äkäslompolosta toimitettu kiviesineen (tuuran, KM 6934) kärkikatkelma. Nyt suoritetussa inventoinnissa esiin oletettu tarkempi löytöpaikka voitiin todeta kivikautiseksi asuinpaikaksi. Maisteri Aarni Erä-Eskon alueella vuonna 1958 suorittamien tarkastusten yhteydessä löytyivät kivikautiset asuinpaikat (kolari 4 ja 5) Äkäslompolon länsirannalta ja Ylläsjärven vanhan tilan vaiheilta (ks. LIITTEET 13 ja 8). Käsite "kivikautinen" tarkoittaa yleensä Lapin muinaislöydöistä puhuttaessa myös kronologisesti myöhempiä aikoja, jolloin kiviesineistöllä metallin puutteen vuoksi on ollut keskeinen sija pyyntiväestön tarvekalujen joukossa. Paikoin pieniin työkaluihin käytetyn kvartsin on todettu olleen hyödynnettyä aina 1600-luvulle asti.

Kirjallisuuteen (ks. Suomenmaa IX:2, s. 286) sisältyvät maininnat Kittilän Kukasjärven lapinkentästä (Kittilä 30; ks. LIITE 16) voitaneen melkoisella varmuudella yhdistää inventoinnissa todettuun kalakenttään järven kaakkoisrannalla. Alueelta todettiin lisäksi kolmesta kohdasta pyyntikuoppia (ks. karttanumerot 27, 29 ja 30), jotka myös Äkäslompolon puolella (ks. karttanumerot 22 ja 23) ovat välittömästi lappalaiseksi määriteltävien asutusmuistojen tuntumassa. Sama lähde kertoo myös Kittilän Pyhäjärvellä olevista seita- ja uhripaikoista, joita ei kuitenkaan voitu tämänkään maastotyön puitteissa paikallistaa. Ne kertovat osaltaan niin järven nimeen liittyen kuin em. kohteet huomioiden tällä vesistöllä oleskelleen tiiviisti lappalaispe-

räistä pyyntiväestöä. Koillisuunnalla olevan läheisen Aakenusjärven eteläpuolella mainitaan edelleen muistitietoihin perustuen olleen "kastamattoman kansan" kalmistoja ja alueella on yhä varhaisasutukseen liittyvät paikannimet "Kenttävasa" ja "Kenttäkuusikko". Kohteita ei ole voitu kuitenkaan tarkemmin paikallistaa.

Ylläs-alueen muinaisuuteen liittyviä erityispiirteitä

Tutkimusalue ei muodosta esihistoriallisen asutuksen kannalta mitään yhtenäistä asutuksellista kokonaisuutta, vaan erään mielivaltaisesti valitun leikkauksen, joka kylläkin sisältää keskeisiä topografisia kohdealueita - järvi- ja jokialtaita, kuruja sekä jylhiä tuntureita. Nomadisesti lähinnä vesistöjen varsilla liikkunut muinainen pyyntiväestö on käyttänyt Äkäsjokea kulkuväylänään Tornionjoelta ylävirrassa oleville isommille järvioltaille. Kuitenkin kalaisat könkäät - esimerkiksi Kuerjokisuu (ks. karttanumerot 15 - 17) - ovat Äkäslompolon kaltaisten järvien ohella muodostuneet toistuvasti pitkäaikaisiksi pyyntiympäristöiksi. Vastaavan kokonaisuuden muodostavat Ylläs- ja Luosujärvet yhdysjokineen, vaikka ne eivät ole voineetkaan toimia etäämpien seutujen reittipisteinä vaan määränpäänä. Kaiken orgaanisen aineen katoavaisuudesta johtuen Ylläs-seudun varhaisasutuksesta ei ole jäänyt kuin rajallinen määrä epäorgaanista havaintoainesta konkreettisiksi löydöiksi, joihin päätelmät on perustettava. Kivikautisiksi asuinpaikoiksi määritellyistä kohteista on pääosin runsaasti pienten työkalujen työstämisestä syntyneitä kvartsiainesta ja kymmeniä nahan, puun ja luun työstämisessä käytettyjä kaapimia, uurtimia ja vetsimäisiä teriä. Paikallisesta kivimateriaalivalikoimasta johtuen usein tavanomaista liusketta ei Ylläs-alueen kohteissa ollut. Palaneen luun löytöpaikoiksi ristityillä kohteilla on tässä yhteydessä vain tilapäisen muinaisen oleskelupaikan tai liikumista osoittavan löytökohdan merkitys. Jokitörmillä olleista liesikiveyksistä, selvästi humuskerrostuman alta, paljastunutta palanutta luuainesta (oletettavasti pääosin peuranluuta) oli Äkäsjokivarressa Saivojärven lähetyvillä (ks. LIITE 10) ja kahdessa kohdassa Hannukaisissa (ks. LIITE 11). Lisäksi jälkimmäiseltä alueelta löytyi pieneksi asuinpaikaksi luokiteltava hiekkatörmä, jossa runsas palaneiden luiden massa kerrostui kvartsi-iskosten kanssa samaan likamaalaikkuun. Palaneista kivistä päätellen kohdassa (ks. karttanumero 10) on yksittäinen liesikiveys.

Nykyisten vesialueiden korkeutta ja laajuutta todettuihin muinaislöytöihin verrattaessa on todettavissa, että osa kohteista sijottuu siksi korkealla sijaitseville kohdille tai soistuneille rannoille, etteivät ne ole yhdistettävissä vallitseviin vesistöolosuhteisiin. Kohteessa nro 1 (ks. LIITE 7) liesikiviksi tulkittavat palaneet kivet ja kvartsiaines ovat selvästikin huomattavasti vuolaamman ja ainakin pari metriä korkeammalla soljuneen Ylläsjoen rantatörmälle pysähtyneen oleskelun aikaansaamia jäännöksiä. Vastaavasti Ylläsjärven Vähäjoki, joka nyt on Suukosken vaiheilla kivinen ojanne, on varmastikin ollut melontakelpoinen aina järvelle asti. Näin maankohoamisen vaikutukset ovat vähäisessä määrin ulottuneet ilmeisestikin aina Ylläksen vesistöihin asti. Tuhansien vuosien aikajaksolla vesistöissä on tapahtunut myös muita pienempiä muutoksia. Ylläsjärven pinta on Tievan vaiheilta, nyt jo peltoalueiden taakse jääneen törmän päältä, todettujen asuinpaikka-merkkien (liesiä ja palanutta luuta) perusteella ollut myös ainakin pari metriä nykyistä korkeammalla. Tällöin Ylläsjärven ja Ylläslompolon alueella on ollut huomattavasti nykyistä laajempi vesialue. Havaintoa tukee edelleen Jonne Möykkysen mainitsema liesilöytö talonsa alla alleesta (noin 0.4 m syvällä) soramaasta. Talo on korkealla mäenkumpareella, Ylläsjärven itäpuolella. Todettuja havintoja ei voi pitää tieteellisessä mielessä sitovina, mutta kylläkin viitteitä antavina.

Vastaavat olosuhteet näyttävät koskevan myös Äkäsjoella olevaa laajaa kivitautista asuinpaikkaa (ks. LIITE 12) ja Äkäsrompolon Ristimellaa (ks. LIITE 13), sillä molemmat ovat nykyisin suorantojen takana ja nykyistä vesistöä ylempänä. Nämä kohteet ovat olleet asutuskäytössä aikana jolloin vesistöt olivat nykyisiä vuolaampia, joskin Äkäsrompolon osalta kyse on ehkä alle metrin korkeammasta vedenpintatasosta ja vähäisestä kallistumisesta eteläsuuntaan. Hienohiekkaisilla törmillä ja järvien rannoilla ollut muinaisasutus on pääosin eroosivoimien kuluttamaa ja runsaimmat havainnot ovatkin varsin kivikkoisilta soratörmiltä (esim. kohdenumerot 15 ja 21). Äkäsjoen yläjuoksulla on harvoja maastokohtia, joilla muinaisasutukselle on ollut mahdollisuus keskittyä, sillä rotkomaiset kalliotörmät ja rämettyneet suorannat ovat jokivarrelle ominaisia. Kukaslompolon pohjoispäässä on kuitenkin ollut aina nykyaikaan asti käytetty kalakenttä (ks. LIITE 16) pienine hirsittävän pohjineen. Epäilemättä paikalla on ollut keskeinen oleskelu- ja levähdyspaikan merkitys jo hyvin varhain, sillä alueella ei juuri ole topografisesti kelvollisia ranatautumiskohtia muualla. Myös Äkässaivon jyhkeän seitapaaden suhteen on tyydyttävä perimätietojen mukaiseen kuvaan muinaisesta palvospaikasta, joka poikkeuksellisen luonnonkauniissa

maisemassa on varmasti kaikkina aikoina herättänyt ihmisissä kunnioitusta luontoa kohtaan.

Muinaisjäännökset ja rakentaminen

Muinaismuistolaki (1963/295) suojaa automaattisesti kiinteät muinaisjäännökset muistona maan aikaisemmasta asutuksesta ja edellyttää irtaimien muinaisesineiden luovuttamista museovirastoon säilytettäväksi. Lääninhallitus voi museovirastoa kuultuaan antaa hakemuksesta luvan muinaisjäännökseen kajoamiseen, mikäli se tuottaa merkitykseensä verraten kohtuuttoman suurta haittaa (11 §). Toisaalta laki velvoittaa rakentajaa keskeyttämään välittömästi työn kohdatessa aikaisemmin tuntematon kiinteä muinaisjäännös (14 §) ja ilmoitettava siitä museovirastolle. Ylläs-projektiin kuuluvalla alueella on luonnollisesti ollut monia toteamatta jääneitä kohteita, jotka normaalin kasvukehityksen myötä ovat tuhoutuneet. Asutukselle muinoin suotuisat paikat ovat sitä yleensä nykyisinkin ja siksi jäljelläolevilla muinaisjäännöksillä on varhaisasutusta tulkittaessa keskeinen merkitys. Äkäslompolon itäisellä ranta-alueella oleva asuinpaikkakohde (ks. LIITE 13) Äkästieva on par'aikaa lomarakentamisen kohteena ja sen suhteen tulee huomioida, ettei alimmalle rantakaistalle aiheuteta muutoksia. Järviältä pohjoisrannalla oleva Ristimellan asuinpaikka on puolittain tuhoutunut rakenteilla (Kesätunturi Oy) olevan neljän kelohuvilan alle, mutta täälläkin on törmän koillissivu yhä osin tutkimuksellisesti säilyttämisen arvoinen (ks. karttanumero 19). Kesänkijoen pohjoispuolella olevat ja lappalaisiksi kodansijojen keskuslieksiksi määritetellyt kiveykset ovat hiekkaperäisellä kankaalla autojen ajourien vuoksi vähitellen turmeltumassa. Väyliä vähäisin linjauksin ja estein nämäkin kohteet (ks. karttanumerot 22 ja 23) on suojattavissa sekä tarvittaessa informoitavissa alueen retkeilijöille pyyntikuoppien tavoin. Kuerkoskella oleva kivikautinen asutus (ks. LIITE 12) on todetuista kohteista parhaiten niin tutkimuksen kuin matkailullisen informaationkin kannalta hyödynnettävissä. Tämä muinaisjäännösryhmittymä sijottuu Kuerlinkat -nimellä kulkevan luonnonkauniin koskimaiseman ytimeen ja sen suojaaminen rakennustoiminnalta on ensiarvoista.

Inventointityön tuloksista

Alueelta todettiin kaikkiaan 30 muinaisjäännöskohteeksi luokiteltavaa paikkaa erilaisine esihistoriallisine ja myöhemmille aikakausille

ajoittuvine havaintoineen, kun näitä oli arkistotietoihin merkittyinä vain kuusi. Todetut, rakenteellisesti lappalaisiksi kodansijaliesiksi määritellyt, kiveykset ja pyyntikuopat ovat alueelta aikaisemmin tuntemattomia muinaisjäännöstyypppejä, jotka muualta tunnettujen vertailukohtien perusteella voidaan olettaa ns. saamelaiseen (keskiaikaa) vaiheeseen (n. 1200 j.Kr. -) tai tätäkin varhemmäksi ajoittuvaan asutukseen liittyviksi jäänteiksi. Alueelta ei todettu löytöjä, jotka voitaisiin selkeästi dateerata tiettyyn varhaishistorian vaiheeseen, mutta valtaosa ns. kivikautisista asuinpaikoista on ajanlaskun alkua edeltäviltä vuosituhansilta. Asutukselliset edellytykset alueella ovat olleet jääkauden jälkeen aivan yhtä suotuisat kuin muuallakin Lapissa. Osa ns. palaneiden luiden löytöpaikoista liesikiveyksineen on oletettavissa kahden viimeisen vuosituhannen aikana syntyneiksi tilapäisiksi oleskelupaikoiksi ja kuuluvat siten ns. saamelaiseen rautakauteen. Ylläsjärven Tieva (ks. karttanumeró 3) edustaa arvioni mukaan kuitenkin kivikautista, kenties jo hyvin varhaista, oleskelua alueella. Tutkimuskohteiden läheisyydessä oli lisäksi runsaasti historialliseen aikaan liittyviä kohteita mm. kesähautapaikka (nro 2), vanhaan uudisasutukseen liittyviä asuinpaikkoja ja rakenteita, kymmeniä tervahautoja, myllypaikkoja, kala- ja asuinkenttiä (luettu esihistoriallisiksi kohteiksi eräiden osalta). Näistä ja arkeologisista kohteista tullaan myöhemmin antamaan seikkaperäisempi inventointikertomus.

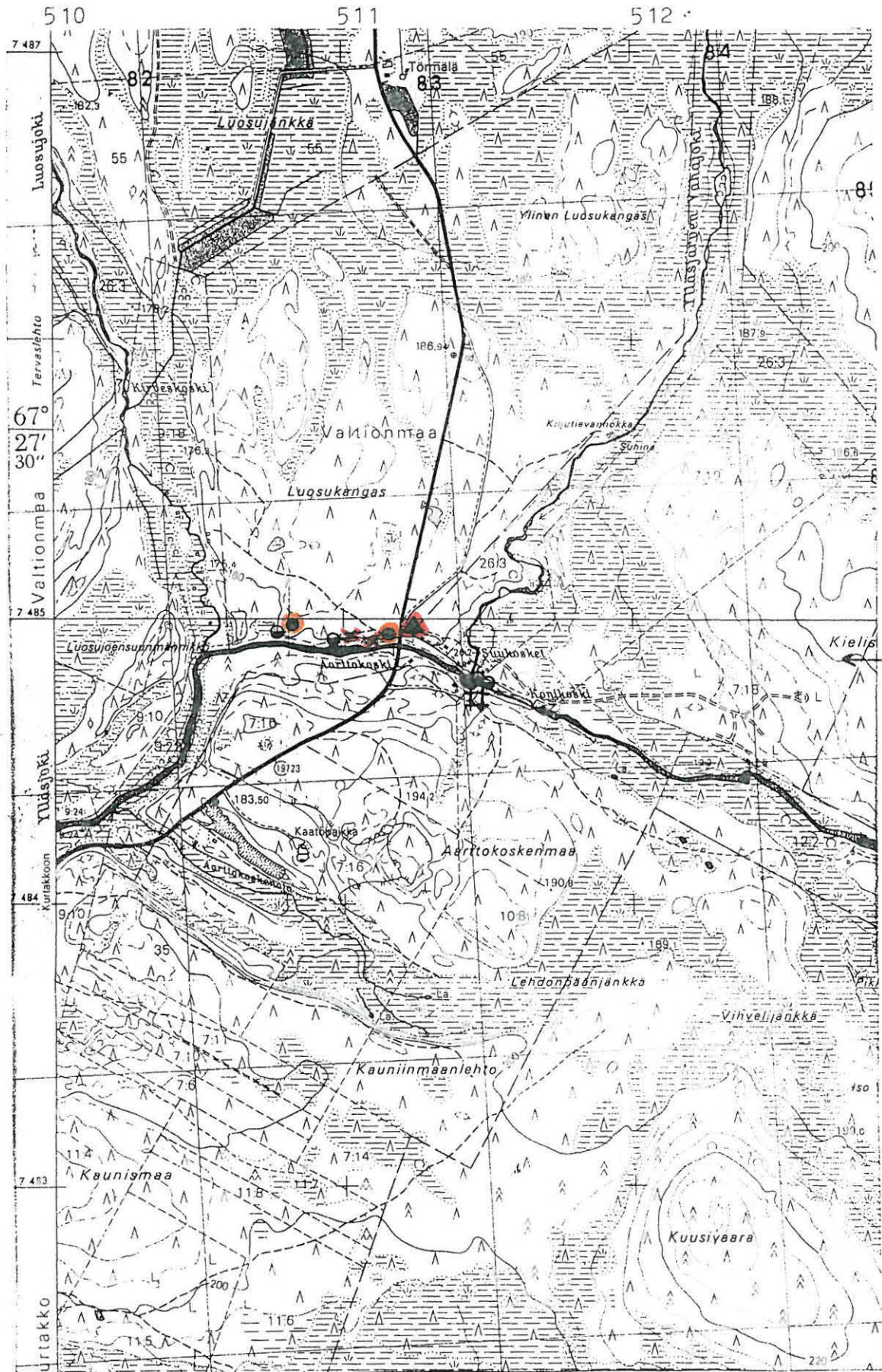
Rovaniemi 8.8.88

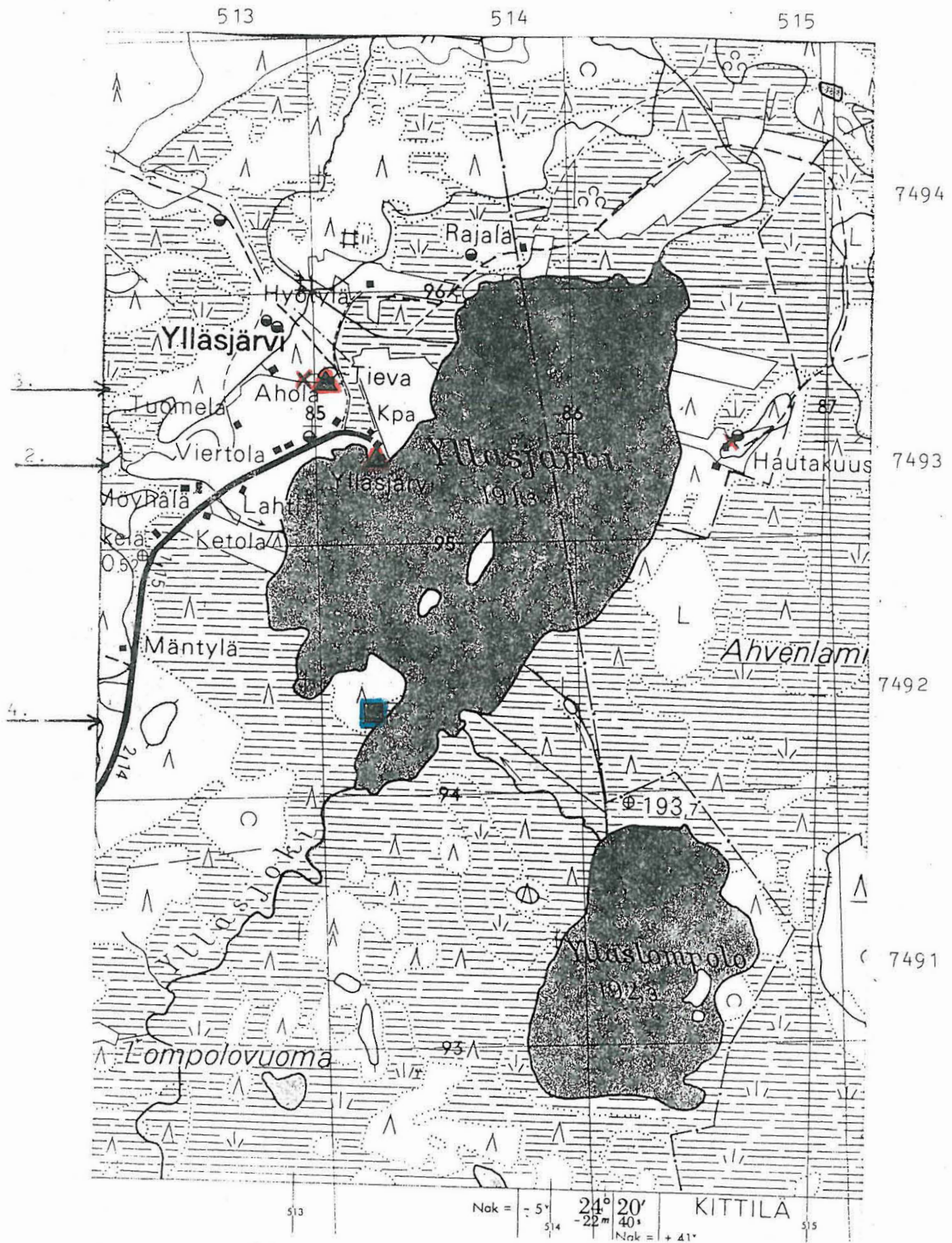
Hannu Kotivuori
Maakunnallinen arkeologi
Lapin maakuntamuseo

KARTTAMERKINNÄT

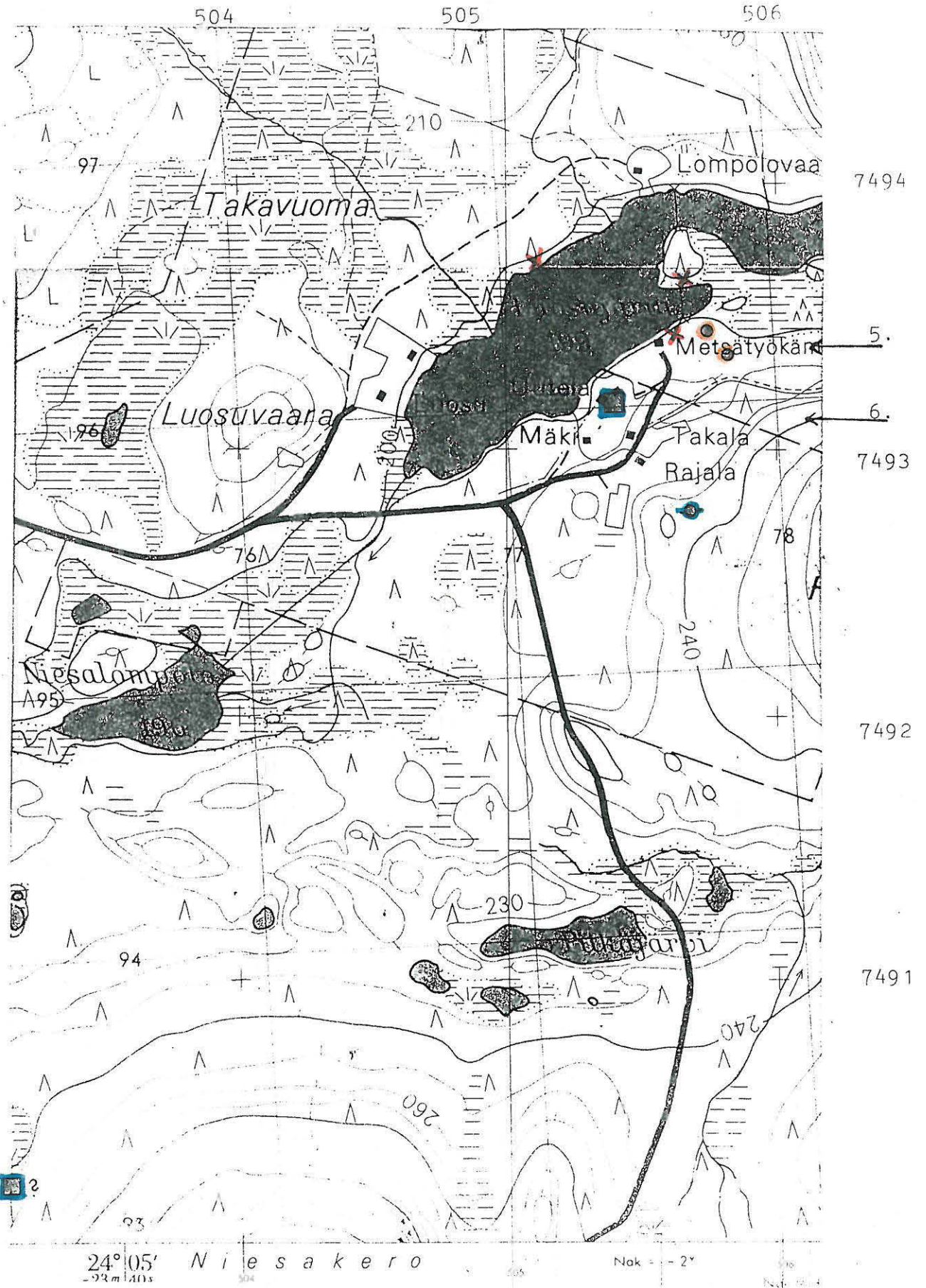
- kivikautinen asuinpaikka
- lappalaisten asuinpaikka tai kenttä
- kivikautinen löytöpaikka
- palaneen luun löytöpaikka tai ajoittamaton(esihistoriallinen?)
oleskelupaikka
- pyyntikuoppia
- seita
- palaneita liesikiviä ja humuksen alla olevaa kulttuurimaata
- kvartsilouhos/kivikautinen raaka-ainelähde
- kalatuvan, kammin, uitto- tai metsätyökämpän ym. historialli-
sen ajan rakennuksen pohja
- tervanpolttopaikka
- tervahauta
- määrittelemätön varhainen kuopanne tms.

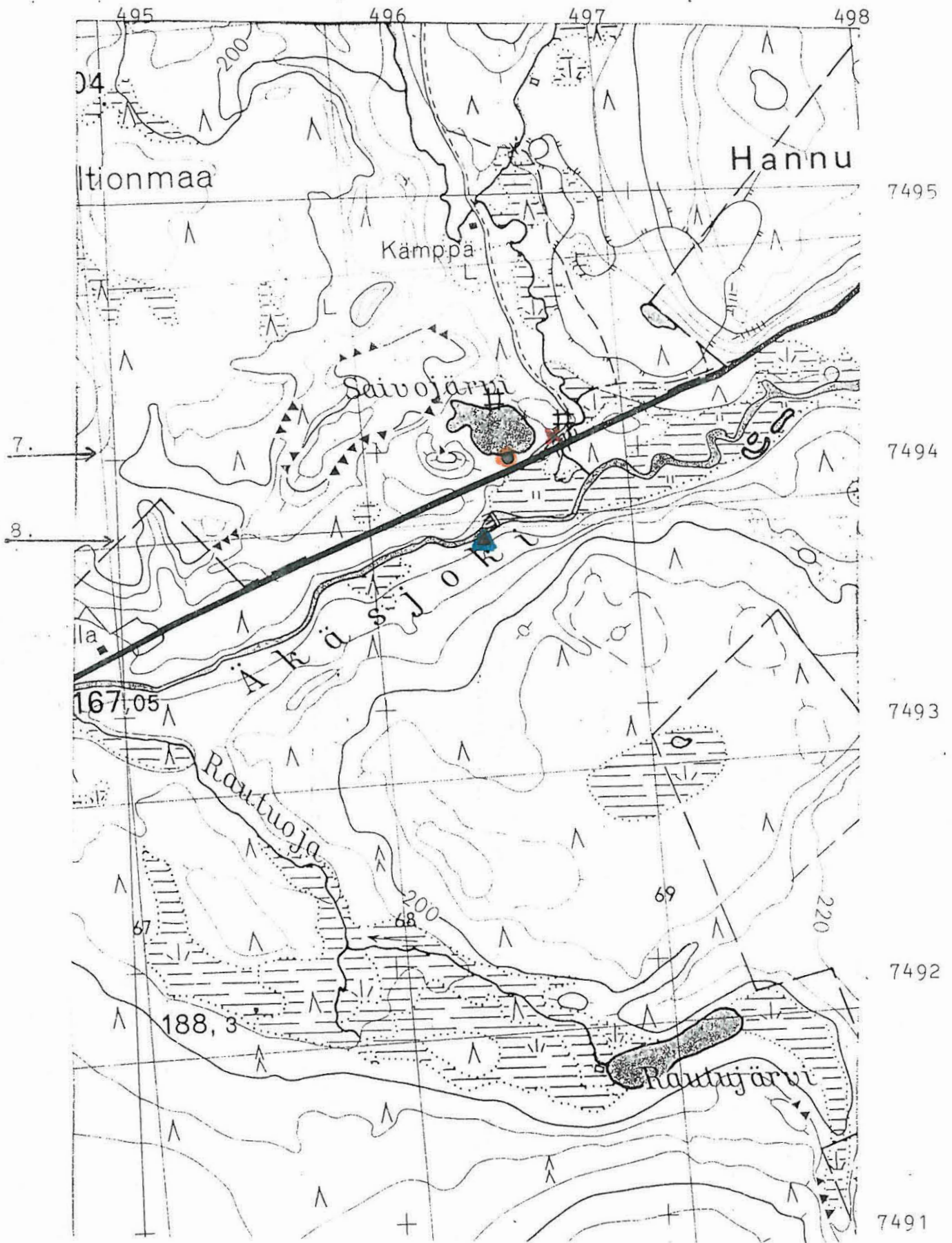
Peruskartta 2731 06 PORTTIVUOMA. 1:20 000, 1977.

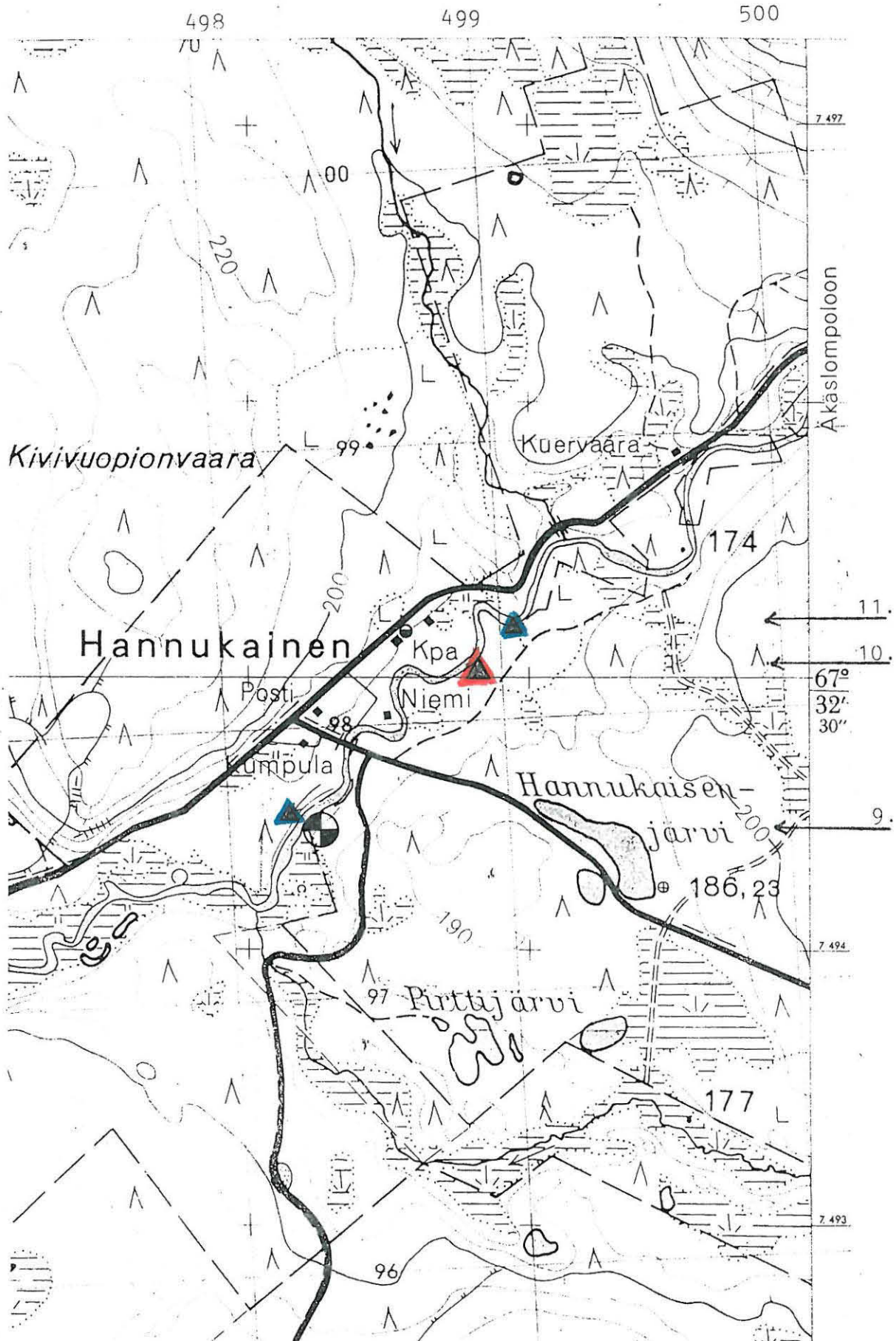
Topografinen kartta 2732 04 YLLÄSJÄRVI. 1:20 000, 1968.

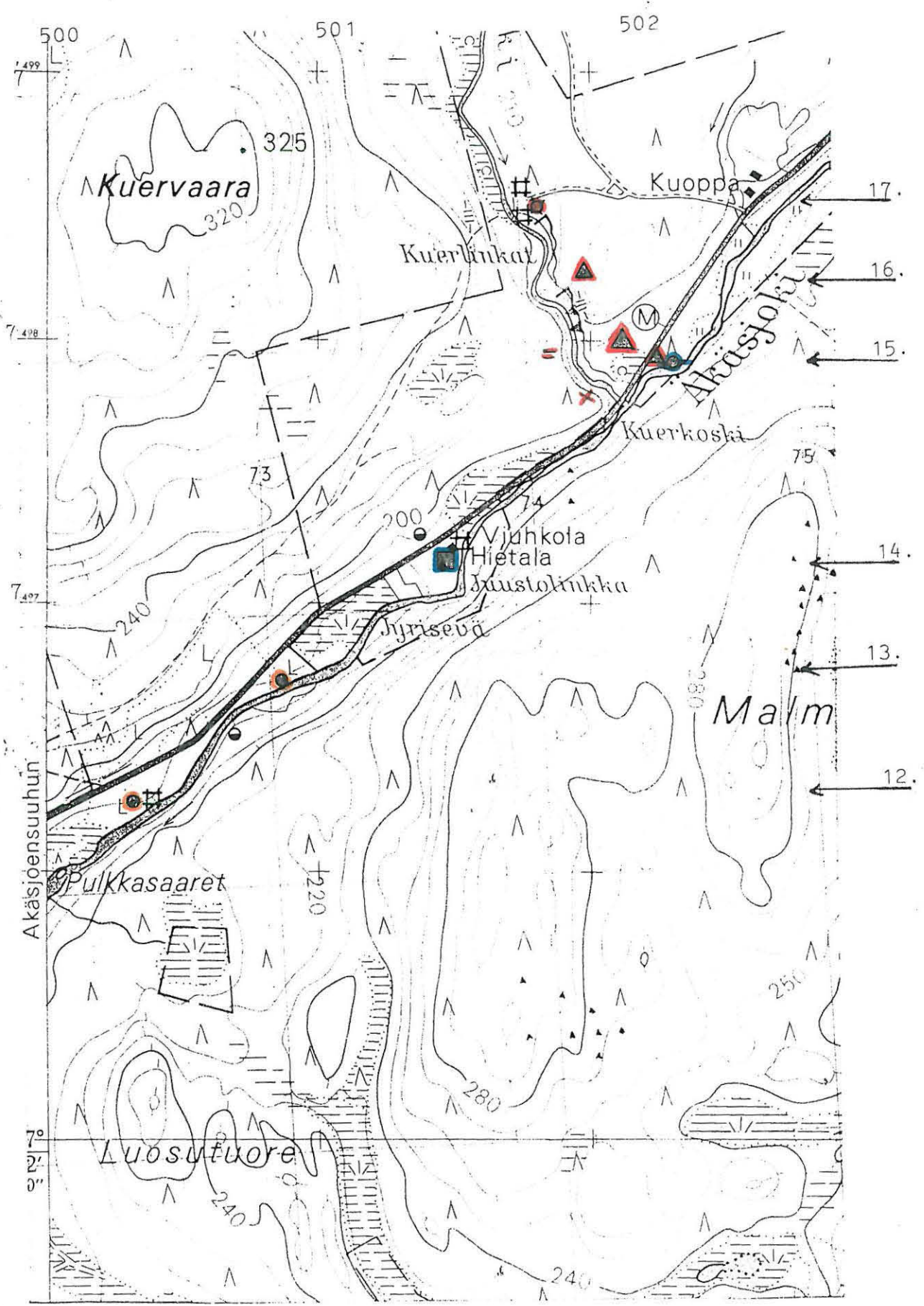
Topografinen kartta 2732 01 YLLÄS. 1:20 000, 1968.

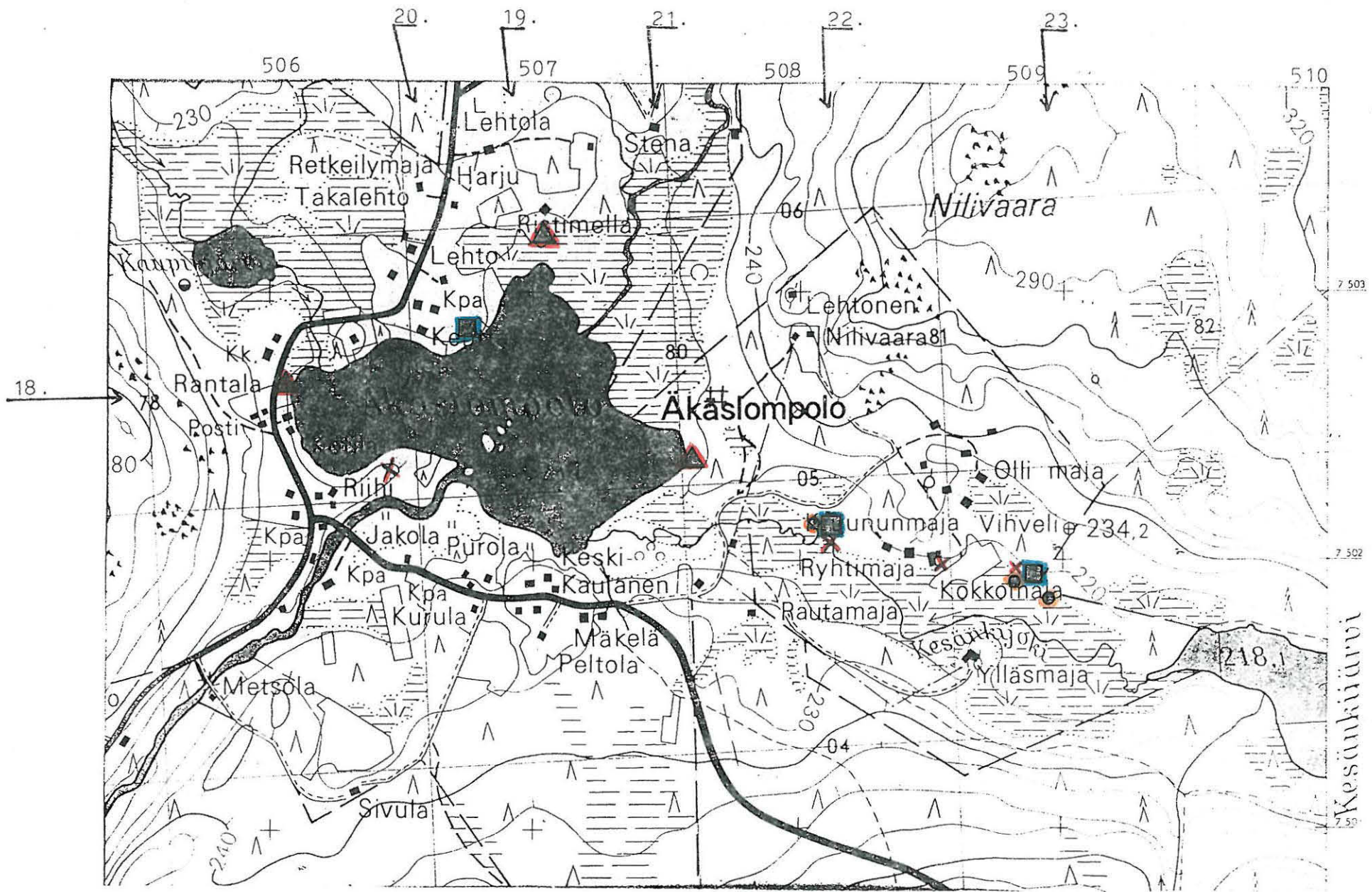
Topografinen kartta 2714 10 HANNUKAINEN. 1:20 000, 1968.

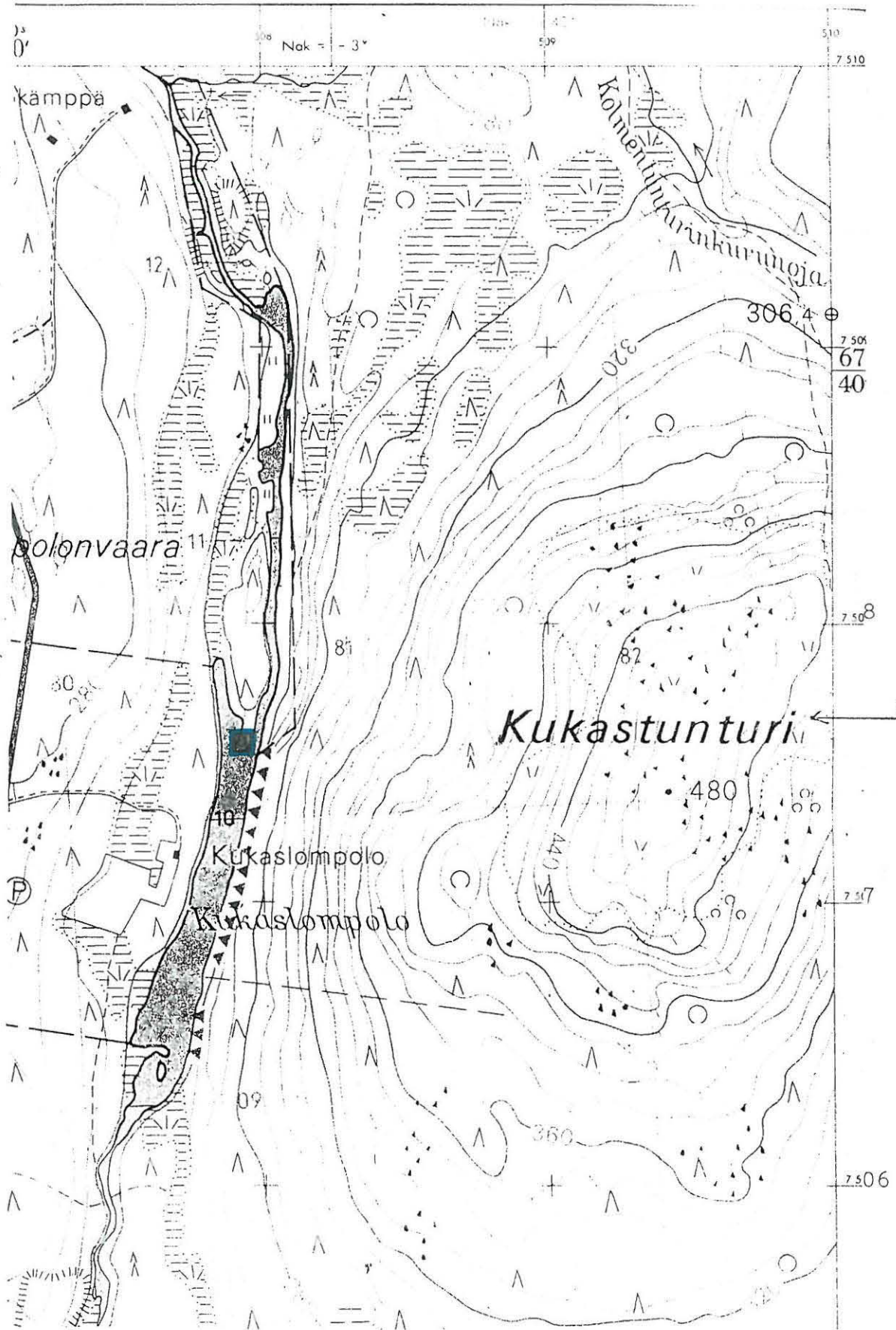
Topografinen kartta 2714 10 HANNUKAINEN. 1:20 000, 1968.

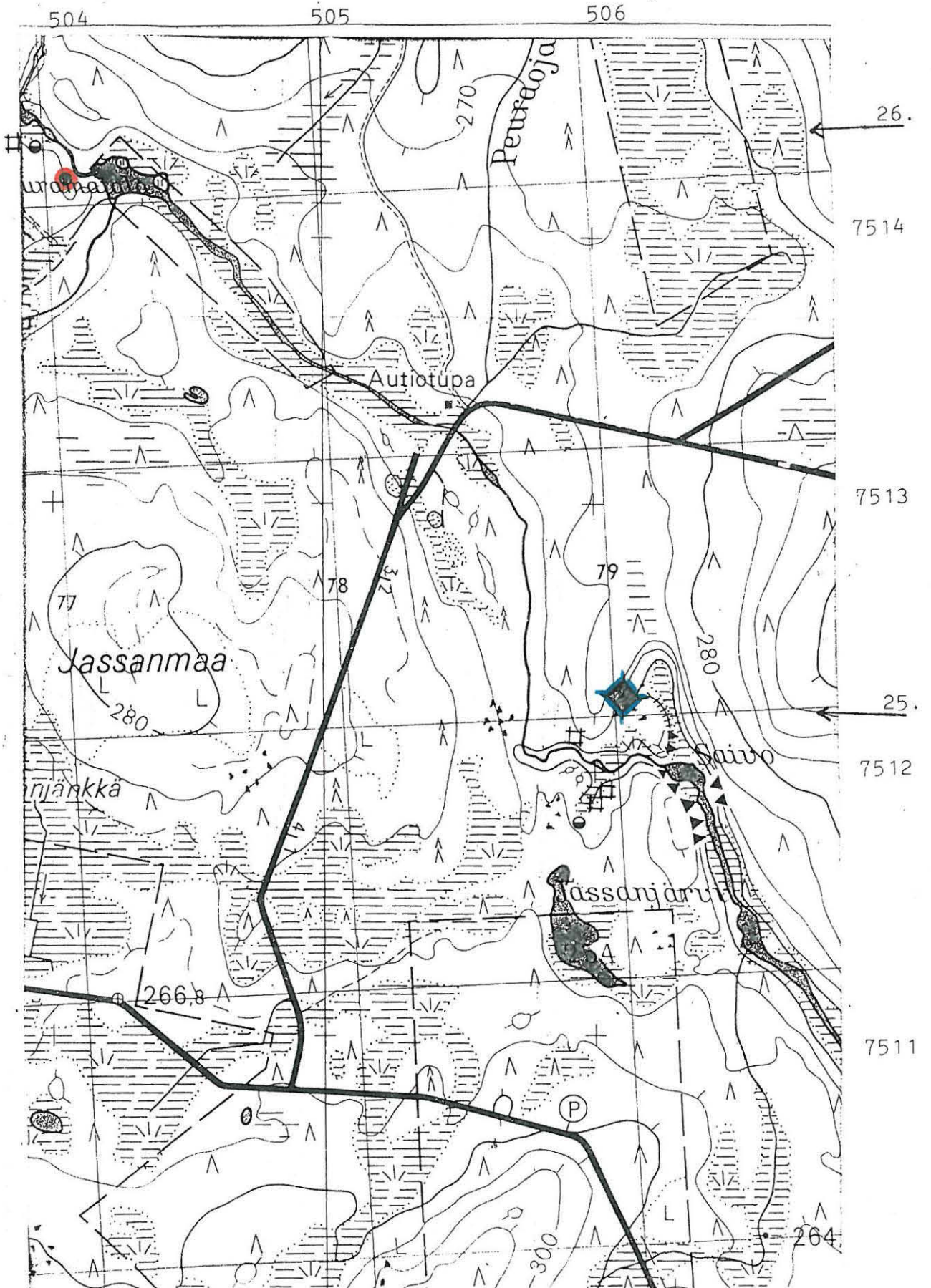
Topografinen kartta 2732 01 YLLÄS. 1:20 000, 1968.

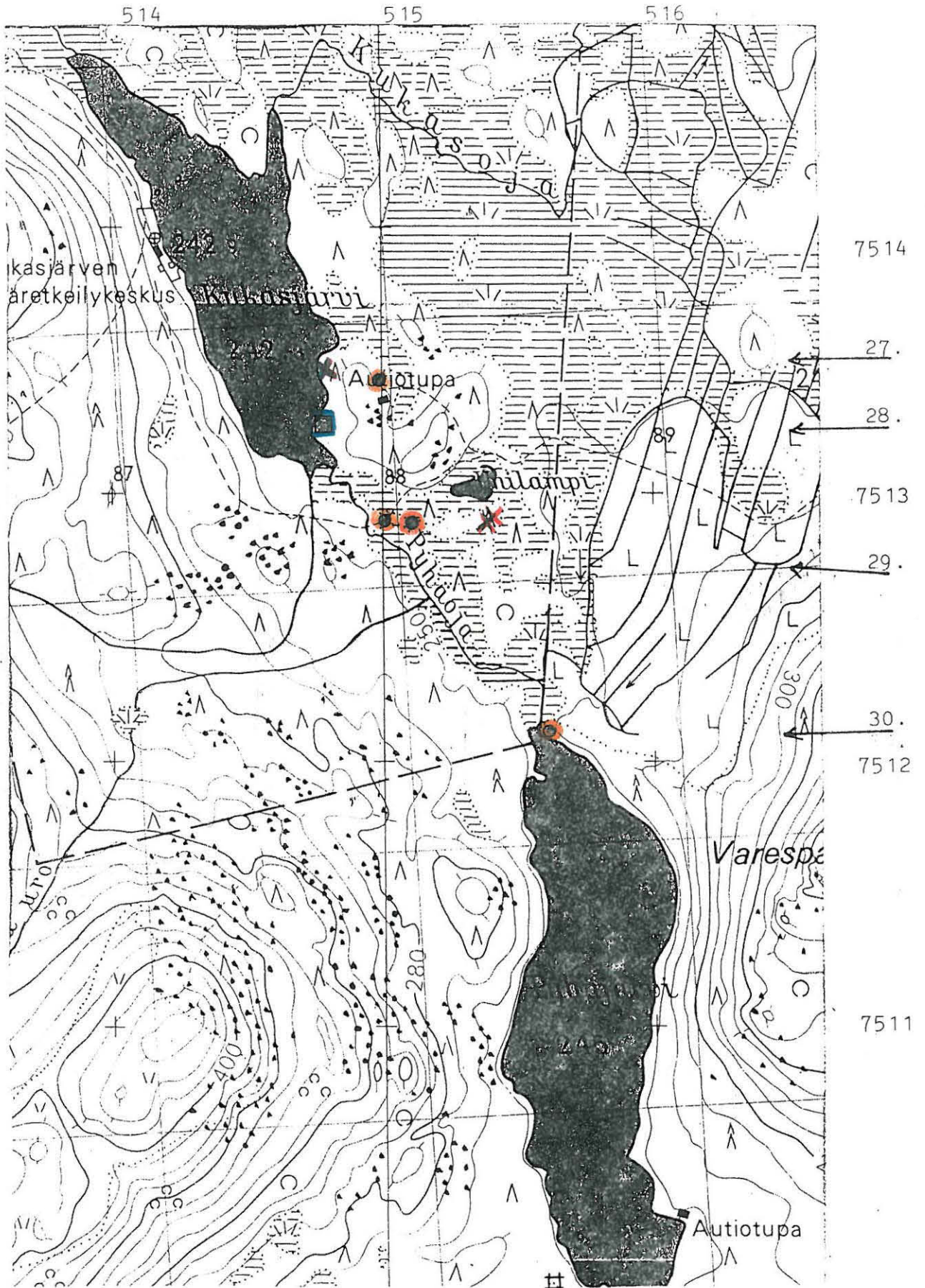
Topografinen kartta 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO. 1:20 000, 1968.

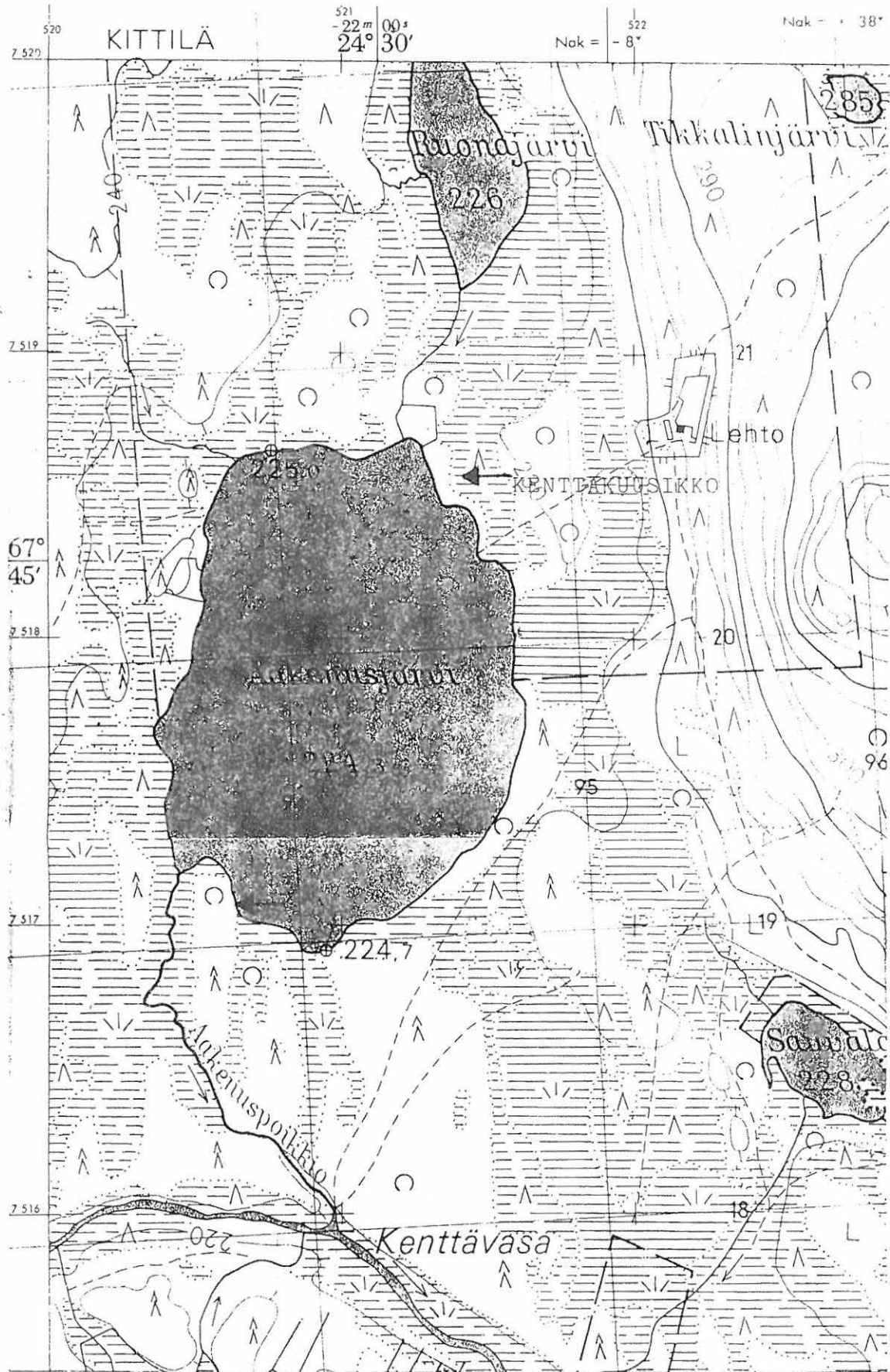
Topografinen kartta 2732 02 ÄKÄSLOMPOLO. 1:20 000, 1968.

Topografinen kartta 2732 03 ÄKÄSKERO. 1:20 000, 1968.

Topografinen kartta 2732 06 LINKUKERO. 1:20 000, 1968.

Topografinen kartta 2732 09 AAKENUSTUNTURI. 1:20 000, 1968.